

BEZPIECZNY DOM

SPIS TREŚCI:

WSTĘP.

- I. RODZINA JAKO SYSTEM
- II. GENOGRAM, EKOMAPA JAKO NARZĘDZIE PRACY Z RODZINĄ
- III. BEZPIECZNIE Z DZIECKIEM W DOMU
- IV. SYTUACJE KRYZYSÓW I ZAGROŻEŃ
- V. KILKA WSKAZÓWEK DLA RODZICÓW – JAK ZBUDOWAĆ PLAN DZIAŁAŃ, ABY ODZYSKAĆ DZIECKO.

Załącznik 1: Narzędzie oceny progu zagrożenia rozwoju biosocjokulturalnego dziecka opracowane przez E. Marynowicz-Hetkę, dostosowane do współczesnych warunków przez I. Krasiejko.

Załącznik 2: Identyfikacja ryzyka odebrania dziecka ze środowiska rodzinnego i umieszczenia w pieczy zastępczej – wskaźniki (flagowanie, opr MOPS Gdańsk)

Załącznik 3: Analiza czynników ryzyka wystąpienia przemocy w rodzinie wobec dziecka

WSTĘP

Bezpieczny dom to taki, w którym nie ma zagrożenia odebrania dzieci. To taki dom, w którym mogą przebywać i do którego mogą wrócić dzieci ze szkoły i przedszkola. Jeżeli z jakichś przyczyn, z powodów różnych kryzysów i dysfunkcji rodziców zostały umieszczone w pieczy zastępczej, rodzice powinni ponownie stworzyć im bezpieczne środowisko.

W tej publikacji skierowanej głównie do rodziców, ale też specjalistów i rodzin zastępczych chcę podać kilka wskazówek dotyczących bezpieczeństwa dzieci w domach, odzyskania dzieci lub zatrzymania procesu ich odebrania oraz pokazać przykłady rodzin, które odzyskały swoje dzieci do bezpiecznego domu.

Z dniem 22 czerwca 2023 r. weszła w życie nowa ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej zastępująca dotychczas obowiązującą ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zmiany w przepisach, wprowadzone zostały ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535). – poniżej opisano najważniejsze zmiany w przepisach.

Nazwa ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zmieniona na ustawę o przeciwdziałaniu przemocy domowej pokazuje kierunek tych zmian. Ustawodawca przede wszystkim chciał uniknąć stygmatyzowania rodzin, żeby nie wskazywać, że tylko tam dochodzi do aktów przemocy.

Przemoc domowa została na nowo zdefiniowana oraz wskazano wprost dwie nowe formy w postaci przemocy ekonomicznej oraz tzw. cyberprzemocy: Przemocą domową jest jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej – przemoc ekonomiczna,
- istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej – cyberprzemoc.

Rozszerzono krąg osób określonych jako osoby doznające przemocy domowej. Przede wszystkim ustawodawca wskazał, że taką osobą może być:

- małżonek, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie,
- rodzeństwo oraz ich wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie,
- osoba pozostająca w stosunku przysposobienia i jej małżonek, oraz ich wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- osoba wspólnie zamieszkująca i gospodarująca oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej, niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,
- małoletni wobec którego jest stosowana przemoc domowa,
- małoletni będący świadkiem przemocy domowej stosowanej wobec osób wskazanych w powyższych punktach.

Nowela rozszerza zatem krąg osób objętych ochroną na niezamieszkujących razem byłych partnerów oraz dzieci będące świadkami przemocy domowej.

Zastąpiono również definicje "członka rodziny" poprzez wprowadzenie definicji "osoby doznającej przemocy domowej" oraz "osoby stosującej przemoc domową". Wskazano, że sprawcą przemocy może być osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 par. 11 Kodeksu karnego, ale też inna osoba spokrewniona lub niespokrewniona pozostająca w faktycznym związku, niezależnie od faktu wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania, osoby wspólnie zamieszkujące i gospodarujące, a także były małżonek, były partner lub inny członek rodziny, niezależnie od faktu wspólnego zamieszkiwania. Po nowelizacji ustawy zespołowi interdyscyplinarnemu przypisano zadania o charakterze strategicznym, przez które będzie kształtowana lokalna polityka przeciwdziałania przemocy domowej, natomiast do zadań grup diagnostyczno-pomocowych będzie należało rozpatrywanie spraw indywidualnych. To niektóre ze zmian w przepisach dotyczących przeciwdziałaniu przemocy domowej, które 22 czerwca 2023 r. weszły w życie.

Trzeba zaznaczyć, że jedynie osobę pełnoletnią można uznać w myśl nowych przepisów ustawy za osobę stosującą przemoc domową. Osoby stosujące przemoc domową zobowiązane będą do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych lub programach psychologiczno-terapeutycznych, z których będą musiały przedstawić zaświadczenie o przystąpieniu do takiego programu oraz jego ukończeniu. W przypadku uporczywego uchylania się od obowiązku uczestniczenia w programach korekcyjno - edukacyjnych lub programach psychologiczno - terapeutycznych ustawodawca przewidział karę w postaci ograniczenia wolności albo grzywny (art. 66c kodeksu wykroczeń). Jeżeli w trakcie prowadzenia procedury „Niebieskie Karty” dojdzie do zmiany miejsca zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej czy osoby stosującej tę przemoc, wówczas gminą właściwą do prowadzenia procedury jest ta, w której zamieszkuje osoba doznająca przemocy domowej. O wszelkich zmianach miejsca zamieszkania osób uczestniczących w procedurze „Niebieskie Karty” na bieżąco informują przedstawiciele zespołów interdyscyplinarnych funkcjonujących w danej gminie. Na uwagę zasługuje jeszcze jedna regulacja, która wskazuje, że po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”, grupa diagnostyczno - pomocowa zobowiązana jest do prowadzenia działań monitorujących stan bezpieczeństwa osób, które doznawały przemocy domowej w okresie 9 miesięcy od zakończenia procedury.

Wszelkie nowe regulacje prawne zawarte w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej zostały wprowadzone dla zwiększenia skuteczności egzekwowania prawa do życia i zdrowia, poszanowania godności osobistej każdego człowieka oraz w celu zapewnienia wszystkim osobom doznającym przemocy domowej właściwej i fachowej pomocy ze strony wszystkich instytucji powołanych do działania na ich rzecz. Kluczowe w zmianie sposobu myślenia o skutkach przemocy może się też okazać uznanie dziecka będącego jej świadkiem za pokrzywdzonego. W myśl nowych przepisów za doznające przemocy domowej zostanie uznane dziecko, które ma o niej wiedzę, a zatem również kiedy rodzic opowiada mu o tym, że on sam jest krzywdzony. Inna ustawa przygotowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości wprowadzająca m.in. nowe narzędzia natychmiastowej izolacji sprawców przemocy domowej - chodzi o zakaz zbliżania się do pokrzywdzonych, zakaz zbliżania się do miejsca, w którym pracują, uczą się i zakaz kontaktowania się z nimi, przy czym policja wciąż będzie miała obowiązek usuwania sprawców przemocy domowej z miejsca zamieszkania. Nowela ustawy o przeciwdziałaniu przemocy jest obszerna, a jej celem jest dostosowanie przepisów do obecnych wyzwań. We współczesnym świecie przemoc domowa jest zjawiskiem coraz bardziej powszechnym. - Zakres, wielość form i skutki natury fizycznej, psychologicznej, zdrowotnej czy ekonomicznej sprawiają, że winno się

ją uznać za zjawisko społeczne szczególnej kategorii. Przemoc niesie za sobą dotkliwe konsekwencje dla wszystkich osób, których dotyka, zarówno ofiar, sprawców, jak również świadków jej stosowania. Następstwa te obejmują różne sfery życia i rzutują na funkcjonowanie na dalszych etapach. Rozwiązania zawarte w ustawie mają na celu ochronę przed przemocą domową oraz poprawę funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy na szczeblu centralnym, regionalnym oraz na szczeblu samorządu terytorialnego.

Poniżej znajdziecie państwo przykłady dobrych praktyk, dokumenty diagnozy sytuacji rodziny, jakimi wskaźnikami posługują się specjaliści przy analizie sytuacji dziecka i rodziny, narzędzia i wskazówki do budowania bezpiecznego dla dzieci domu.

I. RODZINA JAKO SYSTEM

Systemowe myślenie o rodzinie w ostatnich latach zyskało wielu zwolenników i dziś jest dość powszechne, reprezentantami są tu przede wszystkim czołowi terapeuci rodzinni tacy jak: Salvador Minuchin, Mara Selvini-Palazzoli, Paul Watzlawawic oraz wielu innych takich jak: Virginia Satir, John Haley. Rodzina w systemowym jej rozumieniu nie jest zbiorem czy sumą jej członków, jest przede wszystkim pewną niepowtarzalną, wpływającą na siebie całością.

Podejście systemowe traktuje rodzinę jako całość, jako wspólnotę, jako jeden organizm. W tak ujmowanej rodzinie analizuje się strukturę, którą tworzą wszyscy jej członkowie oraz zachodzące między nimi relacje, opisuje się granice, czyli sposoby dokonywania wymiany między rodziną i otoczeniem, a także pomiędzy poszczególnymi osobami w rodzinie. Rodzina funkcjonująca prawidłowo ma elastyczne granice, które ją otaczają, a które służą ochronie odrębności i autonomii poszczególnych osób, regulują liczbę kontaktów z innymi. Owa „całość” jest czymś więcej niż prostą sumą części i charakteryzuje się tym, że między elementami systemu zachodzą interakcje. Oznacza to w praktyce, że każdy z członków rodziny reaguje na zachowania pozostałych osób, zaś zachowanie każdego z nich wpływa na funkcjonowanie tych ostatnich. Aby więc móc pracować z rodziną należy odejść od schematu myślenia przyczynowo skutkowego, a wejść w myślenie systemowe.

Myślenie systemowe pozwala nam spostrzegać jednostkę jako osobę „wplątaną” w spiralę więzi, powiązań i relacji. Jednostka jest tu elementem systemu, który odbiera relacje i powiązania od innych członków rodziny, oddaje je jak również jest ich spiralą napędową. Skomplikowany układ powiązań członków rodziny powoduje, że nikt, kto stoi obok rodziny nie jest w stanie rozszyfrować owej spirali powiązań. Tylko wejście w system, słuchanie głosów członków rodziny, dialog z całym systemem może spowodować, że zrozumiemy i docenimy siły owego systemu.

Warunkami, myślenia systemowego to między innymi:

- Umiejętność wyjścia poza schemat myślenia i nawyk reagowania, - co wiąże się z przeżywanymi stresami.
- Posiadanie wiedzy na temat systemu, umiejętność spostrzegania zjawiska systemowych i pracy swoją osobą nie tylko schematycznymi standardowymi narzędziami.
- Rozumienie swojego systemu rodzinnego, odpowiedzialność i zaangażowanie w pracę w systemie rodzinnym. Wiedza, co to znaczy i czym dla systemu jest bycie jego elementem.

Ten rodzaj myślenia jest potrzebny, by móc zrozumieć mechanizmy rodziny, a w konsekwencji zaproponować takie zmiany, które są możliwe do wykonania i które przyczynią się do powrotu dziecka do rodziny.

Tylko wejście w system, słuchanie głosów członków rodziny, dialog z całym systemem może spowodować, że zrozumiemy i docenimy siły owego systemu. (L. Górniak, B. Józefik, 2003, s. 28)
W związku z tym genogram jest więc narzędziem pozwalającym zobaczyć poniekąd dużą ilość członków rodziny, ich powiązania i spirale „wplątań” i wzajemnych zależności tak aby planowanie zmian w rodzinie było realne.

Dzięki genogramowi, czy ekomapie lepiej zobaczymy, zrozumiemy i więcej dowiemy się na temat rodziny.

II. GENOGRAM, EKOGRAM JAKO NARZĘDZIE PRACY Z RODZINĄ

Genogram to potężne narzędzie diagnostyczne rodziny, to również narzędzie dzięki któremu możemy, jako specjaliści pracy z rodziną, wyznaczać kierunki pracy, trafniej podejmować działania wobec rodziny. Inaczej, jest to mapa rodziny na której widać zasoby, mechanizmy działań i pokoleniowe przekazy funkcjonujące w rodzinie. Genogram to graficzny schemat przekazów rodzinnych, to drzewo rodziny ujmuje jego członków w pewną zorganizowaną, wpływającą na siebie całość. Żeby dobrze posługiwać się tym narzędziem musimy poznać zasady jego stosowania, jego symbolikę oraz zdecydować się na systemowy sposób myślenia o rodzinie.

Źródła nie podają twórcy tego narzędzia. Pierwszy raz został opisany w pozycji M. McGoldrick, R. Gerson Genogram roku 1988 w „Genograms In Family Assessment” (Silvini-Palazzoli 1998) i zastosowany w USA. Genogram przeszedł drogę od medycyny poprzez terapie rodzin aż do pracy socjalnej. Dziś, w Fundacji, którą prowadzę jest podstawowym narzędziem w pracy nad reintegracją rodziny. Wykorzystujemy go bezpośrednio pracując z rodziną, ale też w czasie superwizji, spotkań roboczych, czy zespołów interdyscyplinarnych analizujących i podejmujących decyzję wobec rodziny. Ponieważ jest to potężne narzędzie wiedzy o rodzinie należy wiedzieć z jakiego poziomu chcę lub planuję z niego korzystać. Z naszych doświadczeń wynika, że można rozpatrywać go z 3 poziomów:

1. Poziom informacji o rodzinie. Tu zasadą jest dokładne rozrysowanie jak największej ilości członków rodziny. Na tym poziomie pracujemy wówczas gdy celem naszej pracy jest np :

- znalezienie opiekunów zastępczych dla dziecka.
- udrożnienie lub podtrzymanie kontaktów dziecka z rodziną pochodzenia.
- budowanie z dzieckiem jego tożsamości

2. Poziom diagnozy sytuacji rodzinnej i wyznaczania kierunków pracy z nią. Tu rozrysowujemy członków rodziny, uwzględniamy relacje, historie rodzinne, mechanizmy funkcjonowania. Szukamy sposobów rozwiązania trudności rodziny. Na tym poziomie pracujemy genogramem wówczas gdy cele naszej pracy z rodziną są między innymi:

- opracowanie strategii interwencji rodzinnej, na wypadek nawracających problemów rodzinnych np: remisje chorób
- usamodzielnianie wychowanków placówek lub członków rodziny w celu zapobiegania pokoleniowemu dziedziczeniu zachowań dysfunkcyjnych.

- podejmowanie działań przez członków rodziny na rzecz powrotu dziecka do domu rodzinnego lub zapobieganie umieszczenia go poza domem rodzinnym.

3. Poziom terapeutyczny. - Tu rozrysowujemy genogram celem analizy własnej i podniesienia samoświadomości jakie mechanizmy, mity i przekazy rodzinne mają wpływ na moje decyzje i funkcjonowanie. Poziom pracy z rodziną w celach terapeutycznych czyli głębszego poziomu samoświadomości, podejmowania decyzji i konkretnemu działaniu.

Wszystkie te 3 poziomy w jakimś stopniu się przenikają, ale żeby nie zgubić się w gąszczu informacji o rodzinie należy wcześniej ustalić z jakim pytaniem zasiadam do rozrysowania genogramu a to wyznaczy mi poziom na jakim chcę się poruszać przy jego analizie.

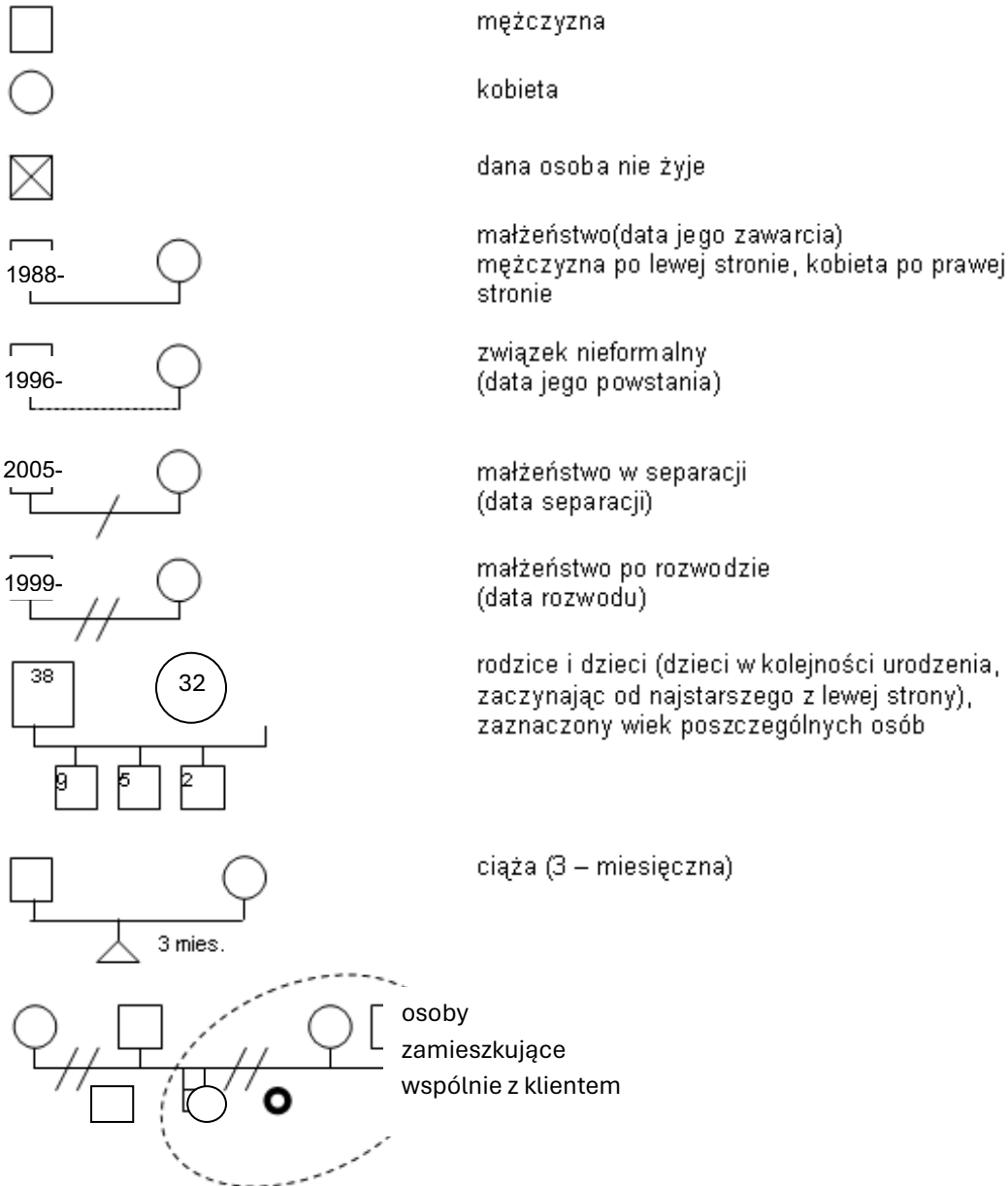
Kolejną rzeczą o której trzeba pamiętać w pracy z genogramem to systemowe rozumienie rodziny.

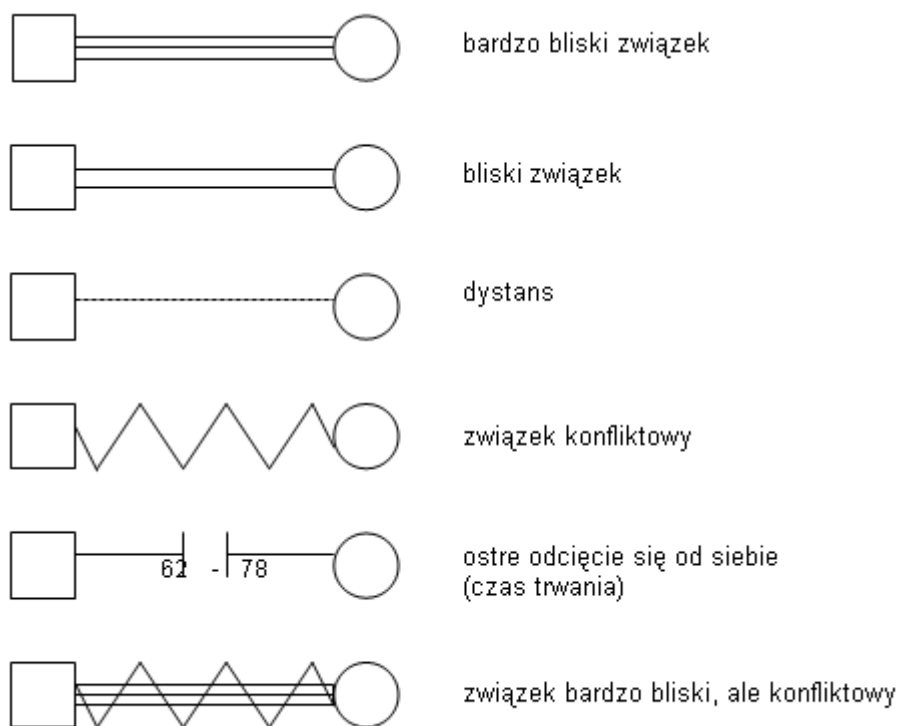
Zastosowanie i celowość genogramu:

1. Porządkuje informacje o rodzinie.
2. Sięga do korzeni rodziny i pokoleń.
3. Pozwala członkom rodziny zmniejszyć poczucie osamotnienia, odnaleźć swoje korzenie, zyskać poczucie tożsamości.
4. Pomaga uzyskać wgląd w system mechanizmów rodzinnych i rodowych.
5. Dostarcza wizualizacji struktury i dynamiki relacji rodzinnych, dzięki czemu ułatwia wgląd w mechanizmy patogenne czy hamujące rozwój.
6. Genogram służy również do analizy powtarzających się, charakterystycznych dla danego rodu struktur, relacji międzyludzkich.

Według koncepcji M. Bowen cechy charakterystyczne rodzin mają tendencje do powtarzania się w kolejnych pokoleniach Bowen nazywa to zjawisko „transmisją między pokoleniową” (inaczej „przekazem w pionie”). Także nie przypadkowo rozkładają się ważne wydarzenia „w poziomie”, a więc w różnych odgałęzieniach rodziny, w tym samym czasie, są one z reguły – według omawianej koncepcji – systemowo połączone ze sobą np. typowe dla cyklu rodzinnego punkty przemian usamodzielnienie dzieci, śluby, niektóre choroby, separacje czy rozwody. (Praszkier, 1998, s. 57-65).

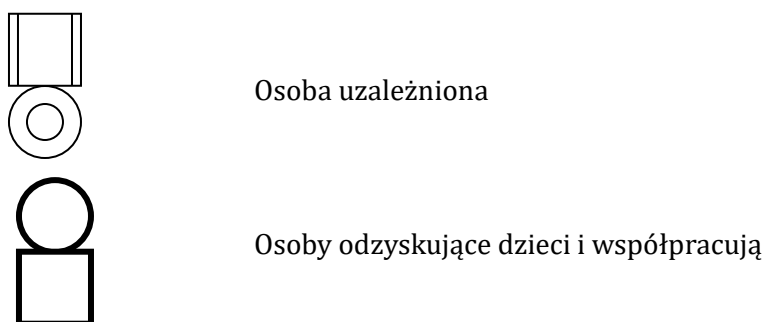
Kod genogramu w znormalizowany sposób przedstawia w obrębie kilku pokoleń wszelkie istotne wydarzenia, takie jak kolejność i rodzaj zawieranych związków, separacje, rozwody czy poronienia, płeć, wiek dzieci, a także typy relacji między członkami rodzin.

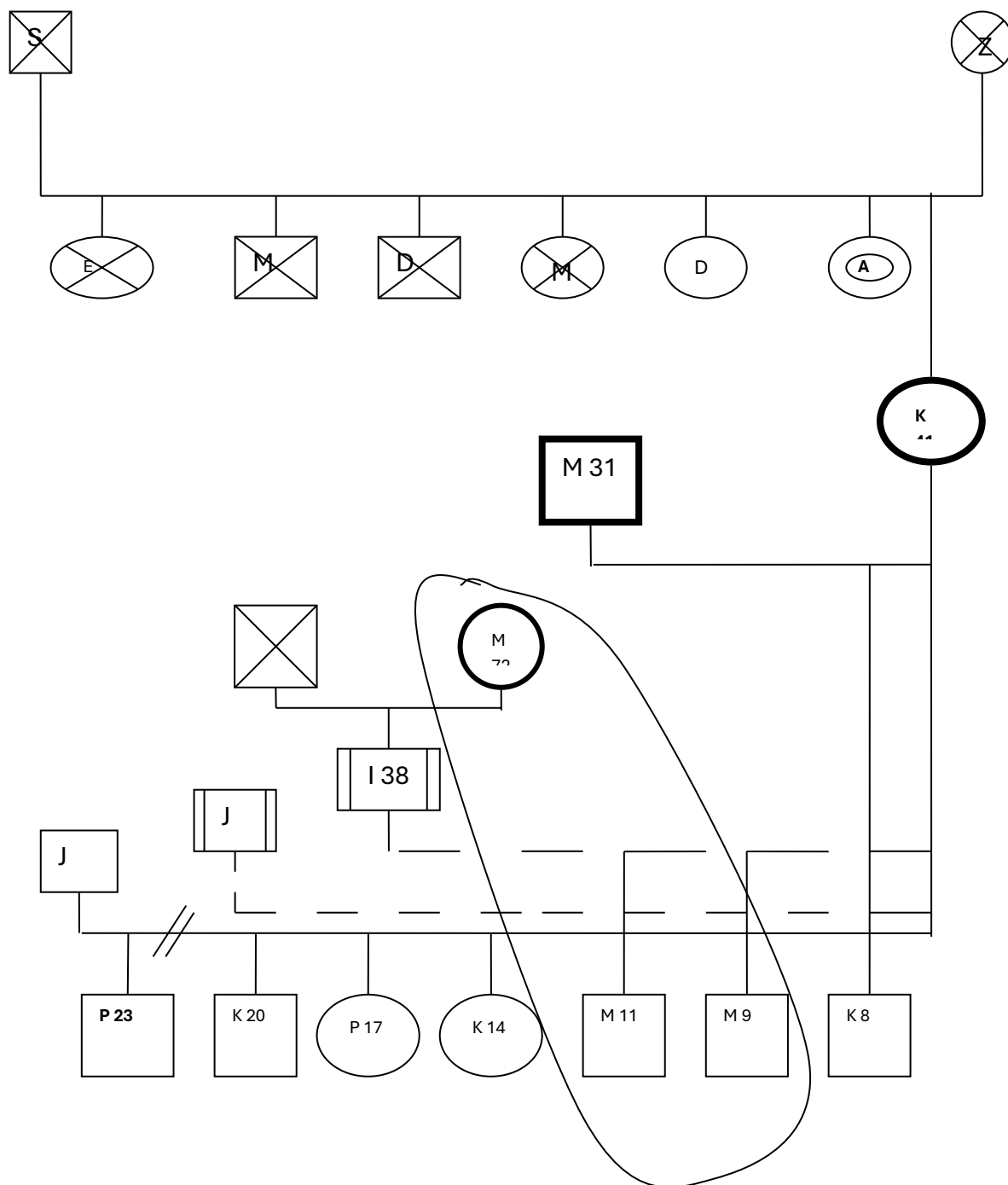

Rys.2

Dodatkowo na potrzeby pracy z naszymi klientami stworzyliśmy dodatkowe oznaczenia:

Genogram i opisy przypadków:

Rodzina zgłoszona do programu „Odzyskać dziecko” przez jeden z Ośrodków Pomocy Społecznej.

p. Karolina lat 41, wykształcenie zawodowe, p. Marek lat 43, wykształcenie zawodowe. Małżonkowie wspólnie opiekują się siedmiorgiem dzieci w wieku: Piotr 23 l., Krzysztof 20 l., Paulina 17 l., Kasia 14 l., oraz Krystiana lat 8 dziecko z zespołem Downa. Dzieci w wieku 11 i 9 lat Mirek i Maciek są w rodzinie zastępczej u babci Małgorzaty - lat 72, matki ich biologicznego ojca, babcia pomimo swego wieku jest bardzo sprawna, według wstępnych informacji dobrze radzi sobie z dziećmi. Przyczyna odebrania dzieci: alkoholizm, brak warunków mieszkaniowych, konflikt z rodziną. Ojcem Mirka i Maćka jest pan Ireneusz – alkoholik, lat 38. p. Karolina wobec dzieci była agresywna, lecz nie przyznaje się do tego. Pani Karolina miała czterech mężów, z pierwszym ma 22 letniego Piotra, z drugim troje kolejnych dzieci Krzysztofa, Paulinę i Kasię, z trzecim mężem ma Mirka i Maćka, z czwartym mężem ma 8-letniego Krystiana (dziecko z zespołem Downa). Wszyscy mężowie pani Kasi byli alkoholikami oprócz pana Marka i wszyscy oprócz pana Marka są pozbawieni praw rodzicielskich. Pani Karolina była osobą współuzależnioną, ofiarą przemocy, zdarzały się jej incydenty alkoholowe. Podjęła własną terapię indywidualną obecnie ma stałą pracę nauczyła się nowego zawodu co dało jej możliwość stałego zarobku. W pracy poznała kolejnego męża właśnie - p. Marka oboje starali się o mieszkanie socjalne, dostali je i oboje bez większych zastrzeżeń, zajmują się dziećmi. Syn Piotr pracuje i studiuje, Krzysztof kończy szkołę w MOS (młodzieżowym ośrodku socjoterapii). Przyczyny, z powodu których dzieci zostały umieszczone w rodzinie zastępczej i placówce w sposób diametralny uległy zmianie. Umożliwiło to rozważanie przez służby społeczne i samą p. Karolinę przywrócenie władzy rodzicielskiej i powrót chłopców do domu. Konflikty z babcią p. Małgorzată i p. Karoliną były tak duże, iż babcia pomimo postanowienia sądu uniemożliwiała kontakty z synami. Z informacji od służb społecznych wiemy, że babcia nieprawidłowo zajmowała się dziećmi. Są brudne, w domu też jest brudno, z babcią mieszka ojciec dzieci, alkoholik, mający bezpośredni kontakt z dziećmi. Chłopcy są wykluczeni w szkole z powodu dużych zaniedbań w opiece, ubóstwo, brudu, są szykanowani i odrzucani przez rówieśników. Pozytywne jest to, że szkoła do której chodzą chłopcy zorganizowała dla nich pomoc w nauce. Dzięki temu chłopcy uczą się dość dobrze nie mają większych zaległości. Starszy chłopiec lubi czytać książki. Pan Irek, ojciec dzieci, zastrasza je.

Cel pracy jaki postawiliśmy sobie wraz z rodziną po analizie genogramu był: Jak zmienić fałszywe przekonania chłopców wobec matki oraz sprawdzić czy jest możliwy powrót chłopców do p. Karoliny a jeśli nie to stworzyć warunki, głównie psychologiczne, żeby chłopcy mogli widywać się z matką i swoim rodzeństwem. W tym celu podjęliśmy więc następujące działania:

-
- Odbyły się spotkania grup roboczych ze wszystkimi specjalistami wokół rodziny p. Karoliny- cel omówienie spójnych oddziaływań wobec rodziny biologicznej chłopców i babci - opiekuna zastępczego. Spójność wspólnych działań służb społecznych - Koordynatora, Sądu, Asystenta Rodziny.
 - W Fundacji zorganizowano spotkania chłopców z matką celem - udrożnienia kontaktów i wyjaśnienia chłopcom z jakiego powodu naprawdę mama pozostawiła ich u babci. Tu w wyniku spotkań starszy chłopiec podjął terapię, gdyż nie mógł emocjonalnie poradzić sobie ze świadomością, iż babcia, którą kochał, przez wiele lat oszukiwała go i uniemożliwiała widzenie się z mamą i rodzeństwem. Chłopcy w ogóle nie wiedzieli o swoim rodzeństwie. Młodszy syn będący w rodzinie zastępczej po kilku spotkaniach przyłączył się do matki i od razu wszedł w dobre relacje z rodzeństwem.
 - Rozmawialiśmy z pozostałym rodzeństwem na temat ewentualnego powrotu 2 braci do domu, pytaliśmy jak oni widzą całą sytuację. Same dzieci rozumiały, że chłopcy mają żal do mamy o to, że ich porzuciła, w związku z tym starsze dzieci zaproponowały, że to one wprowadzą chłopców do rodziny. Wspólne spędzanie czasu z rodzeństwem zaowocowało powrotem chłopców do rodziny.
 - Chłopcy wychowujący się wiele lat z babcią często mówili o babci z troską, wyczuwało się w rozmowach ich konflikt lojalnościowy wobec skonfliktowanej matki i babki. Dzieci zaproponowały, żeby zapraszać babcię na obiady w niedzielę tak, żeby widziała się ze wszystkimi wnukami i mieć pewność, że w razie potrzeby te zajmą się nią. Próbowaliśmy załagodzić konflikt obu kobiet, lecz bez skutku, dzieci szczególnie te starsze zaproponowały, że przejmą obowiązki gospodarzy spotkań z babcią a rodzice w tym czasie będą mogli spędzić czas razem i wyjść z domu. Ustalono zasady tych spotkań i pomysł ten udało się zrealizować.

Cały proces pracy w Fundacji z rodziną trwał ok 2 lat. Wcześniej też ok 2 lat intensywnie pracowali w tej rodzinie Asystent i koordynator. Rozrysowany genogram rodziny i podejście systemowe pozwoliło nam na znalezienie ogromnych zasobów w rodzinie, którymi w tym przypadku były dorosłe dzieci p. Karoliny. To one tonowały widzenie sytuacji chłopców w skonfliktowanej rodzinie. To one podsuwały nam kolejne pomysły na drodze do reintegracji. Kiedy my mówiliśmy o konieczności włączania babci w proces reintegracji p. Karolina bardzo protestowała, kiedy jednak na genogramie widziała czym jest on spowodowany a dopuszczone do głosu starsze dzieci mówiły - „rozumiemy babcię i chcemy się z nią widzieć” p. Karolina

znalezieniu członków rodziny którzy mogliby być wsparciem dla dzieci. Znaleźliśmy natomiast zasoby w systemie po stronie p. Jana.

Rodzice o pracy genogramem:

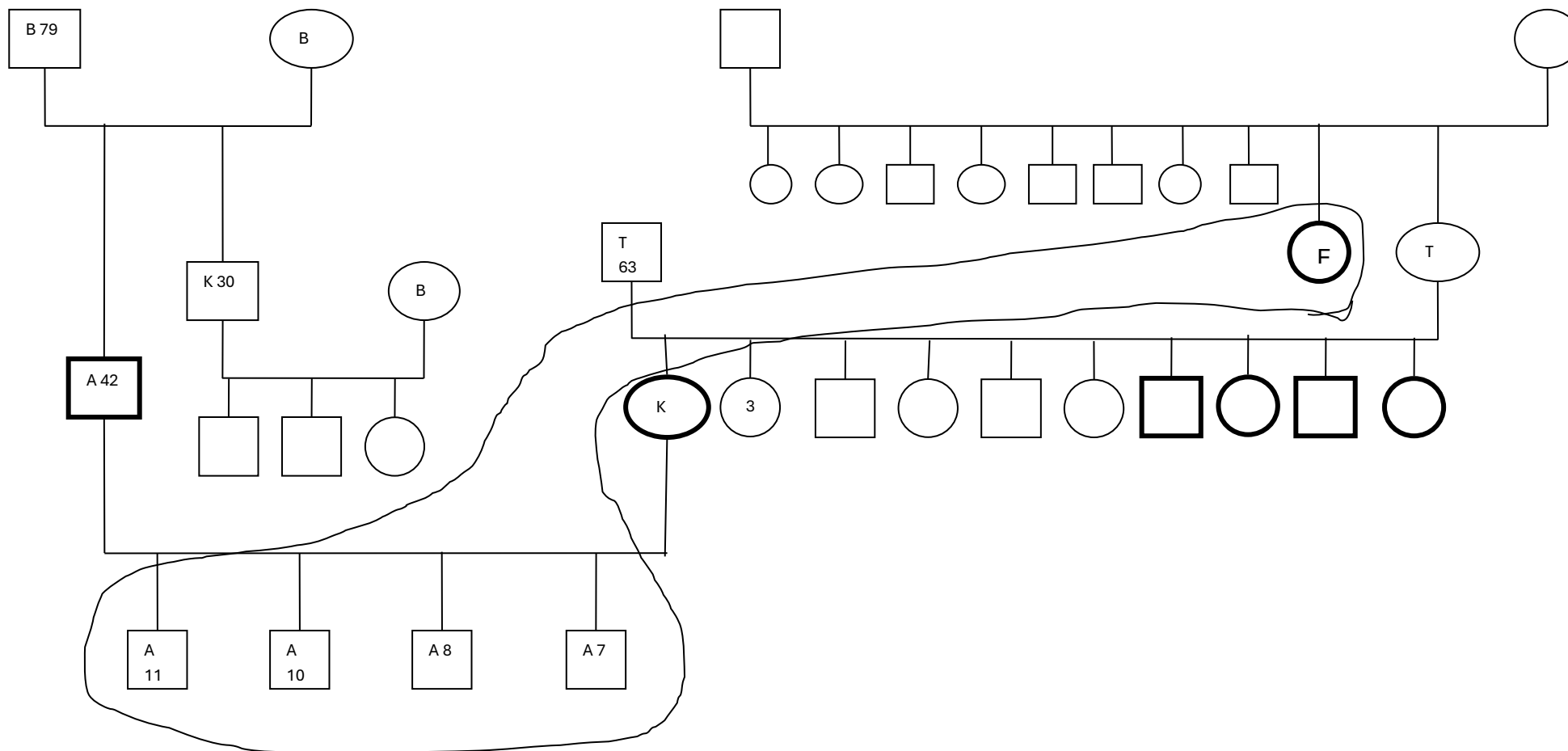
...” cieszę się, że w genogramie nie ma granic i odległości, panie które rysowały genogram poprostu zadzwoniły do mnie do Francji i przyjechałem, żeby odzyskać swoją córkę...”

...”genogram pokazał mi jak mechanizmy i styl życia moich rodziców wciąga mnie w to samo bagno, choć jako dziecko zarzekałam się, że ja będę inna”...

...gdy p. Iza przyjechała do nas na drugi koniec Polski i pokazał nam genogram, kiedy pokazała na tym wybazgrołonym rysunku nas i te linie, że dzieci wskazały nas jako pozytywnych ludzi, wiedzieliśmy, że musimy im pomóc...””myślałem, że nas nie pamiętają a już na pewno nie wiedziałem, że wskażą nas na zasób w rodzinie, jak to określa p. Iza, to było miłe....”

..”bałam się go rozrysować, tylko alkohol i gwałty, lecz kiedy rozrysowywaliśmy go dalej okazało się, że mamy w rodzinie też bohaterów wojennych, pierwszy raz czułam się dumna z mojej rodziny...”

...bałam się tych jak to się mówi, zasobów w rodzinie, bałam się, że tam wywiozą mi dzieci, dziś cieszę się bardzo bo odzyskałam dzieci i jeżdżę z nimi tam na wakacje i święta”

EKOMAPA

Ekomapa jest to diagram obrazujący związki rodziny i społeczności, w której ona istnieje. Opiera się na systemie ekologicznym, w której swoje korzenie ma rodzina (Hartmann, 1995). Ekomapę można porównać do układu rodzinnego, gdzie rodzina to centrum, czyli “słońce” natomiast “planety” to ludzie i instytucje ważne dla rodziny. Pomiędzy rodziną a instytucjami czy ludźmi istnieją linie, czyli powiązania o słabym lub silnym związku. Siła związku ma wpływ na zasoby rodzinne oraz jej energię. Podobnie jak w genogramie do opisanie ekomapy używa się symboli oraz różnego rodzaju kształtów i linii, które mają swoje poszczególne znaczenie. Metoda ta umożliwia rozeznanie się w środowisku rodzinnym i jej zewnętrznym otoczeniu. Pozwala to również na określenie interakcji rodzinnych z innymi systemami oraz zasobów.

Buczyński wyróżnił style funkcjonowania rodziny w chorobie, które będą pomocne w wykonywaniu ekomapy. Pierwszy styl to relacja partnerska, choroba jest tu traktowana jako wyzwanie wymagające optymalnych rozwiązań, korzystanie z zasobów na poziomie rodziny oraz korzystanie ze wsparcia spoza rodziny, rodzice troszczą się o relacje między rodzeństwem. Drugi styl jest skoncentrowany na negatywnych emocjach, czyli koncentracja na szukaniu odpowiedzi “dlaczego pojawiła się ta choroba, kto jest temu winny?”. W tym stylu dominuje poczucie winy, lęk przed śmiercią oraz bezradność, mniejsza koncentracja na zadaniu, styl radzenia skoncentrowany na doświadczaniu złości, rozpacz. Trzecim stylem jest przystosowanie choroby do stereotypowych ról, co niesie za sobą problemy w komunikacji między rodzicami, wzajemne wyrzuty, oskarżanie, osamotnienie, rodzice szukają wsparcia w cierpieniu a nie w empatii. Poniżej przedstawiono przykładową Ekomapę.

III. BEZPIECZNIE Z DZIECKIEM W DOMU¹

Pierwsze trzy lata życia dziecka to szczególny czas, w którym zaczyna ono odkrywać otaczający go świat. Rolą rodzica jest zadbać o to, aby nauczyło się eksplorować otoczenie w bezpieczny dla siebie sposób.

Na początku poznaje go leżąc bezpiecznie w swoim łóżeczku lub przebywając na rękach u swoich opiekunów. Następnie zaczyna raczkować. Z czasem stawia pierwsze samodzielne kroki, zaczyna biegać, skakać, uczy się wchodzić po schodach. Jego mobilność zwiększa się z tygodnia na tydzień. Jako rodzic małego odkrywcy na pewno jesteś bardzo dumny z jego dokonań, jednak nierzadko tej dumie towarzyszą różne obawy. Nic dziwnego! Małe dziecko nie zdaje sobie sprawy, że w wielu sytuacjach musi zachować szczególną ostrożność. To my, rodzice, musimy zapewnić mu do tego odpowiednie warunki.

Bezpieczne otoczenie -oto kilka podstawowych zasad, od których warto zacząć, przygotowując dom na przyjęcie i zamieszkanie w nim małego dziecka.

Uważaj na: proszki i płyny do prania, środki czyszczące i wybielacze, kosmetyki, ostrza do maszynki do golenia, lekarstwa, nożyczki, noże, zapałki, zapalniczki, plastikowe reklamówki i przyprawy. Chowaj te przedmioty w miejscach niedostępnych dla dziecka – wysoko powieszonych szafkach lub tak zamkniętych, aby dziecko nie było w stanie ich otworzyć. Staraj się trzymać wszelkie płyny w ich oryginalnych butelkach. Dzięki temu ty i twoje dziecko unikniecie ewentualnej pomyłki. Pamiętaj, aby dobrze zakręcać wszystkie butelki. Kupując środki czystości, staraj się wybierać te produkty, które mają specjalną (bezpieczną) nakrętkę, uniemożliwiającą dziecku samodzielne odkręcenie.

Wiele środków czystości ma także specjalny gorzki smak zapobiegający przypadkowemu spożyciu go m.in. przez dzieci (informacja na ten temat znajduje się na opakowaniu).

Bezpieczna podłoga. Odpowiednie zabezpieczenie podłogi pozwoli uniknąć twojemu dziecku wielu nieszczęśliwych wypadków. Dobrze byłoby, aby podłoga w Twoim domu była pokryta dywanami. Ich miękkość zniweluje siłę ewentualnego upadku dziecka, a w konsekwencji także obrażeń. W miejscach, gdzie nie da się położyć dywanów, warto przykleić specjalne naklejki antypoślizgowe. Dopilnuj, aby po zabawie wszystkie zabawki trafiły na swoje miejsce, buty znalazły się w szafkach, a piłki nie turlały się beładnie po podłodze. W przeciwnym razie może dojść do poważnego wypadku.

¹ Za portalem FDSS

Bezpieczne meble. Dziecko w swoich podróżach po domu na pewno nie ograniczy się tylko do podłogi. Prawdopodobnie będzie próbowało wspinać się na meble, sięgać po rzeczy będące poza zasięgiem jego rączek, dlatego:

- Niestabilne półki oraz lampki nocne przymocuj do szafek.
- Stojący wieszak na ubrania warto zastąpić takim, który da się przymocować do ściany.
- Regały z książkami także dobrze jest przytwierdzić do ścian aby nie przewróciły się na dziecko.
- Wszelkie narożniki zabezpiecz specjalnymi ochroniaczami.
- Nie zostawiaj w zamkach (w drzwiach, szafkach) kluczy. Te ostre przedmioty mogłyby zranić dziecko.
- Schowaj wszelkie serwety i obrusy – maluch bardzo chętnie pociągnie za zwisający ze stołu kawałek materiału, na którym może znajdować się nie tylko twoja ulubiona zastawa stołowa, ale również talerz z gorącą zupą.
- Lampki, które stoją w zasięgu rąk dziecka dobrze jest zaopatrzyć w nietłukące się abażury.
- Wazony czy szklane butelki staraj się stawiać na tyle wysoko, żeby dziecko nie mogło ich dosięgnąć.
- W miarę możliwości pozbądź się szklanych mebli (stolików, szafek).
- Niebezpieczne dla dziecka mogą okazać się również niestabilne stoły czy składane krzesła.
- Szufłady warto jest wyposażyć w zapadki uniemożliwiające ich otwarcie, blokadę uniemożliwiającą całkowite wysunięcie oraz specjalne stopery (amortyzatory), które uchronią dziecko przed ewentualnym przytrzaśnięciem sobie palców.
- Sprzęty RTV i inne cenne przedmioty umieść poza zasięgiem rąk dziecka. Zabawki – przeciwnie, niech będą na tyle nisko, aby maluch mógł po nie samodzielnie sięgnąć.

Bezpieczne drzwi... Drzwi i okna to bardzo interesujące rzeczy z punkty widzenia dziecka. Można je zamknąć, otworzyć, a przede wszystkim sprawdzić, co takiego tajemniczego kryje się po ich drugiej stronie. Jeśli jednak będą one nieodpowiednio zabezpieczone, mogą stać się przyczyną wielu nieszczęśliwych wypadków. Pamiętaj, aby po przyjeździe do domu, za każdym razem zamykać drzwi wejściowe na zamek (warto zamontować go na tyle wysoko, aby również starsze dziecko nie mogło sobie poradzić z jego otwarciem). Dobrze jest zamontować w drzwiach stopery, które uchronią dziecko przed ewentualnym przytrzaśnięciem sobie palców lub nie dopuszczą do szkody w postaci zbitej szyby.

Ostre, szpiczaste klamki dobrze jest wymienić na takie, które nie będą dla dziecka niebezpieczne.

Bezpieczny balkon

Dla dziecka balkon jest niezwykle ciekawym miejscem. Przebywając na nim może nie tylko pooddychać świeżym powietrzem, ale również obserwować i słuchać odgłosów ulicy. Pamiętaj jednak, że zabawy malucha na balkonie, zawsze powinny się odbywać pod czujnym okiem osoby dorosłej. Nie uchylaj balkonu, gdy dziecko znajduje się w pobliżu. Szczelbelki balustrady najlepiej jest przesłonić jakimś tworzywem, które pomoże ustrzec dziecko przed upadkiem z wysokości, zaklinowaniem się między prętami lub chociażby utratą ulubionej zabawki. Nie stawiaj na balkonie niczego, na co dziecko mogłoby się wspiąć. Pod żadnym pozorem nie zostawiaj dziecka samego na balkonie.

Bezpieczne schody. Jeżeli schody waszego domu pokryte są wykładziną, pamiętaj, aby ją solidnie przymocować do podłoża. Szczelbelki w poręczy schodów (podobnie jak w dziecięcym łóżeczku) powinny mieć na tyle wąski rozstaw, aby dziecko nie mogło przez nie wypaść. Na dole i na górze schodów warto jest postawić specjalne barierki (możemy je zastosować również w pomieszczeniach, do których nie chcemy, aby dziecko miało dostęp). Powinny być one na tyle wysokie, żeby dziecko nie było w stanie ich pokonać, jednocześnie na tyle łatwe do otwarcia, aby rodzic niosący dziecko na rękach mógł je bez problemu otworzyć.

Bezpieczna kuchnia.

- stawiając garnki czy patelnie zwróć uwagę, aby ich rączki skierowane były w stronę ściany, wówczas dziecko ich nie dosięgnie.
- Pełne naczynia stawiaj daleko od krawędzi, aby maluch nie wylał na siebie ich zawartości.
- Jeżeli jest to możliwe, gotuj na palnikach znajdujących się bliżej ściany.
- Kuchenkę warto osłonić specjalną kratką, która pomoże uchronić dziecko przed ewentualnym wypadkiem.
- Sprawdzaj co jakiś czas czy pokrętła od kuchenki znajdują się w pozycji wskazującej na to, że jest ona wyłączona – dzieci często lubią się nimi bawić.
- Kosz na śmieci powinien być zamykany, często opróżniany i myty. Dobrze byłoby, gdyby nie stał w zasięgu wzroku dziecka.
- Warto jest zakupić tzw. nietłukące się naczynia.

Bezpieczna łazienka. Łazienka to jedno z ulubionych pomieszczeń dzieci. To tutaj mogą nurkować w pianie, zatopić piracki okręt, puszczać bańki mydlane czy po prostu popluskać się w wodzie ze swoją ulubioną gumową kaczuszką. To miejsce zazwyczaj kojarzy się dzieciom z dobrą zabawą. Warto więc, aby pomieszczenie było nie tylko przyjazne i atrakcyjne, ale także bezpieczne.

W wannie warto jest umieścić mniejszą, plastikową wanienkę, w której będziecie mogli kąpać swoje dziecko. Alternatywą może być specjalna mata antypoślizgowa bądź fotelik, w którym posadzisz dziecko w trakcie mycia. Nie ustawiaj szklanych przedmiotów na brzegu wanny: świeczników, mydelniczek, szklanych i innych łatwo tłukących się ozdób. Za każdym razem, gdy podłoga w łazience będzie mokra, wytrzyj ją do sucha. Innym rozwiązaniem może być zakup piankowego dywanika, który pochłonie większość wody i nie będzie się ślizgał po podłodze. Pamiętaj, aby nawet na moment nie zostawiać dziecka samego w wannie! Jeżeli masz w łazience piecyk gazowy, nie zamykaj drzwi podczas napełniania wanny wodą czy kąpieli dziecka. Zamontuj wyciąg na kratce wentylacyjnej odprowadzający powstałe spaliny oraz detektor czadu, który poinformuje Cię o jego nadmiernej ilości w powietrzu. Zwróć uwagę na elektryczne urządzenia, które mogłyby mieć kontakt z wodą (pralka, suszarka) podczas kąpieli dziecka. Powinny być w tym czasie wyłączone z prądu.

Prąd. Sprzęty, których w danej chwili nie używasz, odłączaj od sieci elektrycznej. Zadbaj o to, aby przewody były schowane w taki sposób, żeby dziecko nie miało do nich dostępu. Zaopatrz się w zatyczki do kontaktów, ale takie, których dziecko nie będzie w stanie samodzielnie wyjąć.

Bezpieczny dom – jeszcze kilka zasad

Dobrym pomysłem może być zakupienie odblaskowych naklejek, którymi będzie można ozdobić pokój dziecka. Jeżeli dziecko obudzi się w nocy i będzie chciało wyjść z łóżka, lekkie światło może uchronić je przed ewentualnym wypadkiem.

Niektóre rośliny doniczkowe (np.: diffenbachia, filodendron, fikus, asparagus, begonia, bluszcz czy oleander) są trujące. Postaw je lub zawieś gdzieś wysoko, tak, aby dziecko nie miało do nich dostępu. Niebezpieczny dla dziecka może być również nawóz znajdujący się w doniczkach.

Uważaj na drobne przedmioty (monety, guziki), którymi dziecko mogłoby się zadławić, ale także wszelkiego rodzaju sznurki, paski, tasiemki i łańcuszki, którymi małe dziecko mogłoby się udusić.

Z uwagi na powyższą zasadę kupuj zabawki dostosowane do wieku twojego dziecka. Nie kupuj maluszkowi zabawek, przeznaczonych dla dzieci od 3 roku życia, gdyż mogą one zawierać drobne elementy grożące zadławieniem.

Żelazko i związane z nim czynności, to kolejny obszar, na który warto zwrócić uwagę. Dobrze jeżeli zadbasz o to, aby dziecko nie przebywało w pobliżu, kiedy akurat zajmujesz się

prasowaniem. Stygnące żelazko dobrze jest zabezpieczyć czy ustawić w takim miejscu, aby dziecko nie miało do niego dostępu.

Zadbaj o to, aby wentylacja w twoim domu była sprawna – rób regularne przeglądy i stosuj się do zaleceń kominiarza.

Zabezpiecz miejsca, gdzie dziecko ma bezpośredni dostęp do ognia (kominek, piec węglowy).

Obejrzyj mieszkanie raz jeszcze. Tym razem staraj się przyjąć perspektywę ciekawskiego, nieumiejącego przewidywać konsekwencji swoich działań, dziecka. Może uda ci się dostrzec coś jeszcze, coś, co może stać się dla twojego malucha potencjalnym zagrożeniem.

Przede wszystkim nigdy nie pozostawiaj swojego dziecka bez opieki. Pomysłowość malucha nie zna granic, dlatego twoja obecność, lub nadzór innych opiekunów, jest niezbędna. Jeżeli w danym momencie nie jesteś w stanie poświęcić dziecku stu procent swojej uwagi i nie masz nikogo do pomocy, rozwiązaniem może być kojec pełen atrakcyjnych zabawek.

W razie potrzeby pamiętaj o alarmowych numerach telefonów:

999 – pogotowie ratunkowe

998 – straż pożarna

997 – policja

112 – policja, straż pożarna, pogotowie ratunkowe

Dane badawcze pokazują, że przemoc seksualna wobec dzieci jest powszechnym zjawiskiem – doświadczyło jej co piąte dziecko w Europie. Zdecydowana większość dzieci wykorzystywanych seksualnie zostało skrzywdzonych przez znaną im osobę. Dzieci wykorzystane seksualnie przez osobę dorosłą zazwyczaj nikomu o tym nie mówią.

Rozmowy na temat zagrożenia wykorzystywaniem seksualnym mogą być trudne zarówno dla rodziców, jak i dla dzieci. Rodzice nie chcą przestraszyć ani zdenerwować dzieci. Czasami uważają, że jeszcze za wcześnie na poruszanie z dzieckiem takich zagadnień. Dzieci zaś nie zawsze rozumieją wyjaśnienia lub boją się takich tematów. Rozmowy z dzieckiem na temat bezpiecznego zachowania na ulicy, bezpieczeństwa w domu czy podczas zabawy zwykle nie sprawiają rodzicom trudności i są dla nich naturalnym elementem wychowania. Natomiast rozmowy z dzieckiem dotyczące unikania zagrożeń związanych z wykorzystywaniem seksualnym to dla rodziców stresujące przeżycie! Ale nie musi tak być. To mogą być proste rozmowy, podczas których rodzic nie będzie używał słów „wykorzystywanie seksualne”, a dziecko pozna zasady bezpiecznego zachowania. To bardzo ważne! **Zachęcając dziecko do rozmowy, pokazując, że może z Tobą porozmawiać na każdy temat, a także ucząc je wyrażania swoich uczuć i emocji czy mówienia „nie” – uczysz dziecko, jak obronić się przed wykorzystywaniem seksualnym.**

Sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci mają nad nimi zdecydowaną przewagę: są dorośli, stosują mechanizmy manipulacji. Nie jesteśmy jednak wobec tego całkowicie bezradni. Możemy dać dzieciom więcej siły w kontakcie z zagrożeniami. Warto sięgnąć po narzędzia, które ułatwiają edukację dzieci zmniejszając ryzyko wykorzystania seksualnego.

Wiele dzieci nigdy nie usłyszało, że nie zawsze muszą być posłuszne dorosłemu. Dzieci bardzo poważnie traktują najczęstszy sposób manipulacji sprawcy i jego instrukcję: nie mów nikomu. Nie wiedzą, że nie ma takiego sekretu, o którym nie można powiedzieć, jeśli niepokoi i martwi. Sprawcom jest łatwiej skrzywdzić dzieci, które nie czują własnych granic i takie, którym brakuje wiedzy o intymnych częściach ciała – jak je nazywać i że one są objęte szczególną ochroną.

Badania wskazują, że profilaktyczne rozmowy z dziećmi nie tylko wpływają pozytywnie na ich bezpieczeństwo, ale też sprzyjają szybszemu ujawnieniu ewentualnych problemów i łatwiejszemu powrotowi do równowagi, gdy zadzieje się coś trudnego.

Czy osoba, która bije dziecko łamie prawo?

Od 2010 r. w Polsce obowiązuje prawny zakaz stosowania wobec dzieci kar cielesnych – w tym także klapsów¹. Mimo tego „wychowawczy klaps” nadal jest metodą, po którą zdarza się sięgać rodzicom. Do stosowania kar cielesnych wobec dzieci (bicia, klapsów) przyznaje się aż 26%² rodziców, którzy tłumaczą to utratą panowania nad sobą, zdenerwowaniem, temperamentem dziecka, zmęczeniem, bezradnością lub brakiem wsparcia ze strony bliskich osób. Niektórzy rodzice uważają też, że klaps jest skuteczną metodą wychowawczą i stosują ją dla dobra dziecka lub po prostu nie znają innych metod dyscyplinowania dziecka.

Każdy klaps narusza granice fizyczne i psychiczne dziecka, naraża je na ból i dyskomfort, poniża oraz odbiera mu poczucie bezwarunkowej miłości ze strony najbliższych. Niszczy także relację z dzieckiem i sprawia, że maluch zaczyna bać się rodzica. Poza tym – klaps nie działa! Może uczyć dziecko, że warto kłamać, by uniknąć kary. Sprawia, że maluch nie rozumie obowiązujących zasad i norm, tylko za wszelką cenę stara się uniknąć bólu i przykrości. Nie uczy, co jest dobre, a co złe.

¹ Przez zakaz stosowania kar cielesnych należy rozumieć nie tylko zakaz „bicia dziecka”, ale także karcenia go przez dawanie tzw. klapsów mających na celu wymuszenie od dziecka posłuszeństwa. Ten cel sprawia, że klaps staje się karą cielesną, a nie właściwą metodą wychowawczą. Każda kara cielesna jest przejawem przemocy w rodzinie, gdyż zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493) przez przemoc w rodzinie należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą – Piasecki Kazimierz (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, wyd. V. Opublikowano: LexisNexis 2011.

^{2 3} Badanie Kantar Millward Brown S.A. przeprowadzone na zlecenie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę w sierpniu 2017 roku (CAWI, N=1005; dane opublikowane 17.11.2017). Szczegółowe wyniki w artykule: Włodarczyk, J. (2017). Klaps za karę. Wyniki badania postaw i stosowania kar fizycznych w Polsce. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 16(4), 81-107, dostępnym na stronie dzieckokrzywdzone.fdds.pl

Stosowanie przez rodziców przemocy wobec dzieci może wypełniać znamiona przestępstwa. Od 13 lipca 2017 roku reagowanie na pewne przestępstwa wobec dzieci – takie jak np. spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu – jest prawnym obowiązkiem każdego obywatela. W przypadku zaniechania zgłoszenia podejrzenia takiego przestępstwa osobie dorosłej grozi kara pozbawienia wolności do lat 3.

Twoje obawy i wątpliwości związane z podejmowaniem interwencji w przypadku krzywdzenia dziecka są zupełnie normalne. Czasem jednak jesteś jedyną osobą, która może zareagować i przerwać trudną sytuację dziecka.

Niezmiernie ważne, ale też trudne jest pokazywanie dziecku, jak mówić o swoich emocjach i potrzebach. Rozwiązywanie trudnych sytuacji z szacunkiem i miłością wobec dziecka rozwija jego kompetencje radzenia sobie z emocjami, odmową i stratą.

Wdrożenie zmian nie ma prowadzić do wyeliminowania emocji dziecka! Jest to droga uczenia, modelowania i pokazywania dziecku, jak może w sposób bezpieczny dla siebie i otoczenia przeżywać emocje, np. poprzez ich nazywanie. Dla rodzica może być frustrujące, że na efekty takiej nauki trzeba będzie poczekać, ale dzięki wsparciu emocjonalnemu (i emocjom) rodzica, dziecko ma szansę zdrowo przeżywać i rozumieć własne emocje. Zawarte wypowiedzi rodziców są przykładowe – nie chodzi o ich powtarzanie, tylko zaobserwowanie ważnych elementów, nastawienia i zabarwienia emocjonalnego (spokoju, ciekawości, stanowczości), które będą przydatne w trudnych momentach.

Każda kolejna sytuacja, rozwiązana z szacunkiem i miłością w stosunku do dziecka oraz z zadbaniem o emocje obu stron uczy dziecko, rozwija jego kompetencje radzenia sobie z emocjami i odmową, stratą.

Nierealne jest oczekiwanie, że po jednym razie, a nawet po setnym, małe dziecko zachowa się tak, jak rodzic chce, rezygnując ze swojej bardzo ważnej potrzeby.

Dorosłym również trzeba czasem coś wielokrotnie powtarzać, przypominać (rozrzucone skarpetki po domu zostawiają nie tylko dzieci; nieprawidłowe parkowanie na zakazach zatrzymywania się, przekraczanie prędkości autem – to wszystko pokazuje, że i dorośli, mimo wiedzy jakie mogą być tego konsekwencje, nie zaprzestają tego robić).

Pewne zasady szybciej będą zapamiętane przez dziecko. Do innych dzieci będą potrzebowały większej dojrzałości układu nerwowego, a dzięki niej nabędą umiejętność hamowania w sobie impulsu uderzenia rodzica czy rzucenia się na podłogę. Uderzanie, plucie,

rzucanie się na ziemię, krzyk służą dzieciom do odreagowania silnych emocji, pokazania jak bardzo dana potrzeba jest ważna. Jednak aby uczyły się inaczej mogą okazywać, że coś jest dla nich ważne albo, że bardzo się zezłościły, rozczarowały, bo nie mogąc dostać tego, czego chcą, musi im to zostać pokazane.

Kiedy rodzic reaguje złością, a często jest po prostu wystraszony, daje mylny komunikat dziecku. Inaczej reagujemy, kiedy usłyszymy: „Przestraszyłem się, bałem się o ciebie”, a inaczej: „Coś ty narobił! Miałeś się zatrzymać przed jezdnią!”.

Krzywdzące, mylne może być rozumienie braku klapsów jako „bezstresowe wychowanie”.

Pomiędzy stawianiem przez przemoc granic a niestawianiem granic w ogóle jest jeszcze cały obszar konstruktywnych metod wychowawczych.

Do nich należy między innymi: pokazywanie dziecku jak wyrażać emocje, jak mówić o swoich potrzebach. Czasami metody konstruktywne nie sprawiają, że dziecko od razu zapamięta, dlaczego nie może wybiec na ulicę. Przy klapsie będzie unikało czegoś z obawy przed reakcją rodzica, czyli kolejnym klapssem, a nie z powodu zrozumienia prawdziwych konsekwencji wejścia na jezdnię. Na pewno takie doświadczenie uczy dziecko, jak rodzic reaguje na stresowe sytuacje, jak stawia granice. Bo oprócz konkretnych zasad („Nie wolno wybiegać na ulicę”), rodzice w każdej trudnej sytuacji przekazują dużo więcej informacji, też o sobie samych (np. „Jeśli się złościę, to atakuję innych”).

IV. SYTUACJE KRYZYSÓW I ZAGROŻEŃ

Kryzys psychologiczny może spotkać każdego i jest normalnym zjawiskiem w życiu człowieka. Dochodzi do niego w sytuacji gdy realizując swoje potrzeby i dążąc do obranego celu napotykamy na przeszkodę, której nie możemy pokonać za pomocą dotychczasowych sposobów radzenia sobie z trudnościami.

Osoba będąca w sytuacji kryzysowej postrzega ją jako przekraczającą jej wytrzymałość i niemożliwą do pokonania. W związku z tym cierpi, przeżywa utratę kontroli i bezradność.

Kryzys odbiera poczucie kontroli nad własnym życiem; to co znaliśmy do tej pory – właśnie zmieniło się nie do poznania. To, co działało dotychczas, gdy było nam trudno – nie działa. Mimo usilnych starań poprawy sytuacji – zamiast być lepiej, jest gorzej. Dodatkowo poczucie nieprzewidywalności kolejnych zdarzeń wzmacnia poczucie zagrożenia.

Niezwykle istotna jest przy tym perspektywa osoby przeżywającej kryzys i jej postrzeganie sytuacji w jakiej się znajduje jako przerastającej jej możliwości poradzenia sobie. To szczególnie ważne, bo często otoczenie oceniając obiektywnie sytuację nie ocenia jej jako kryzysowej, a przez to często nie udziela potrzebnego i właściwego wsparcia. Osoba dotknięta kryzysem przeżywa wówczas dodatkowe obciążenie, czując się niezrozumiana, osamotniona, bez możliwości uzyskania pomocy. Prowadzi to w efekcie do przygnębienia, apatii, lęku frustracji, bezradności, załamania.

Kluczowe dla osoby w kryzysie jest rozumienie swojego stanu emocjonalnego, zapewnienie bezpieczeństwa oraz powrót do równowagi utraconej w czasie kryzysu. Kolejnym krokiem jest nabycie nowych, usprawnionych sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych oraz odzyskanie poczucia własnego sprawstwa.

Pokonanie sytuacji kryzysowej wnosi do życia istotne zmiany i bywa momentem zwrotnym, popychającym do rozwoju; zobaczenie tego jednak jest możliwe dopiero po upływie pewnego czasu od momentu przeżywanego kryzysu.

Poruszając temat kryzysu, należy wspomnieć o rodzajach kryzysów, skategoryzowanych w zależności od typu sytuacji trudnej, jej przebiegu czy okoliczności:

Kryzysy rozwojowe – wynikają z kolejnych etapów życia i zmieniających się oczekiwań społecznych związanych z dorastaniem; są one niezbędne do rozwoju. U młodych ludzi mogą one wynikać z konfliktu pomiędzy:

- potrzebą samodzielności a ograniczeniami wynikającymi z zależności od rodziców i nakładanych przez nich ograniczeń

- potrzebą samodzielności, a lękiem przed odpowiedzialnością,
- wizjami idealnymi, a realnym obrazem świata, innych ludzi i siebie,
- dążeniem do niezależności, a potrzebą oparcia i zależnością materialną
- przywiązaniem do rodziców, a rozbudzonym krytycyzmem w myśleniu,
- nierównościami w poszczególnych sferach rozwoju (wyższa w sferze intelektualnej niż w sferze emocjonalno – społecznej).

Kryzysy egzystencjalne – mają swój początek w momencie, gdy człowiek zaczyna kwestionować podstawy życia takie jak jego sens, wartość i cel. Są typowe dla okresów bilansów życiowych, ich początkiem może być również zetknięcie ze zdarzeniami takimi jak choroba czy śmierć kogoś z otoczenia.

Kryzysy sytuacyjne – pojawiają się, gdy człowiek spotyka się z niecodziennym, wychodzącym poza zwykłe jego doświadczenie zdarzeniem, z którym nie jest w stanie sobie poradzić ani nie jest w stanie kontrolować rozwoju sytuacji. Cechami tego rodzaju kryzysu są: przypadkowość, nagłość, często katastroficzny wymiar. Do kryzysów sytuacyjnych u dzieci i młodzieży zaliczamy: rozwód rodziców, napaść, nieuleczalną chorobę, wypadek komunikacyjny, przemoc (w rodzinie, rówieśnicza, cyberprzemoc, nadużycie seksualne), śmierć bliskiej osoby, odrzucenie przez grupę rówieśniczą, katastrofę naturalną czy atak terrorystyczny.

To w jakim stopniu radzimy sobie w trudnej, czy kryzysowej sytuacji zależy od naszego stanu sprzed kryzysu. Jeżeli przed wystąpieniem sytuacji krytycznej posiadamy zasoby, umiejętności, zdolności, wsparcie otoczenia, z którego potrafimy czerpać, to poradzenie sobie z kryzysem może nam ułatwić rozwój. Każdorazowe zdrowe przejście kryzysu sprawia, że nabieramy siły i umiejętności do lepszego, łatwiejszego poradzenia sobie z kolejnym kryzysem.

Natomiast w wyniku niewłaściwego poradzenia sobie w sytuacji krytycznej, istnieje ryzyko pojawienia się długofalowych negatywnych jej konsekwencji:

- Zaburzenia zachowania
- Uzależnienia
- Zaburzenia obrazu ciała i poczucia siebie
- Samookaleczenia, próby samobójcze, samobójstwa

Rozpatrując indywidualnie sytuację każdego dziecka, należy zwrócić uwagę, czy w jego przypadku wystąpiły czynniki zwiększające ryzyko gorszego radzenia sobie z kryzysem:

Czynniki indywidualne:

- Doświadczenie dużej straty,
- Doświadczenie poważnych niepowodzeń,
- Impulsywność,
- Agresywne zachowania,
- Niska samoocena,
- Obniżone poczucie własnej wartości.
- Negatywne postrzeganie swojego ciała.
- Nadmierny krytycyzm i wstyd.
- Trudności z komunikowaniem i wyrażeniem swoich stanów, nadużywanie alkoholu i innych substancji psychoaktywnych,
- Ciężka choroba somatyczna,
- Trudne doświadczenia z przeszłości (depresja, samookaleczenia, wcześniejsze próby samobójcze).

Czynniki rodzinne i społeczne:

- Kryzys w rodzinie,
- Trudna sytuacja socjoekonomiczna,
- Dysfunkcyjne środowisko,
- Nieprawidłowości w relacjach rodzic-dziecko,
- Doświadczanie przemocy.
- Izolacja w klasie i osamotnienie,
- Trudności szkolne,
- Samobójstwa w otoczeniu.
- Stresujące wydarzenia życiowe (śmierć bliskiej osoby, separacja/rozwód rodziców, choroba adolescenta, choroba rodzica, problemy w relacjach z rówieśnikami, sytuacje stresujące w szkole, krzywdzące doświadczenie seksualne, problemy w kontaktach z rodzicami, zmiana sytuacji finansowej, zmiana miejsca zamieszkania, nowa dziewczyna, chłopak).

Czynniki społeczne i kulturowe:

- Wzrost przemocy.
- Upadek wartości.
- Osłabienie więzi.

Zachowania destrukcyjne:

- spożywanie alkoholu, narkotyków, dopalaczy,
- konflikty z prawem.

Należy również zbadać zasoby dziecka i jego otoczenia, które zwiększają szanse na poradzenie sobie z kryzysem:

Czynniki indywidualne:

- Zdolności poznawcze (wysokie IQ, zdolności uczenia się, zdolności werbalne, umiejętności planowania),
- Temperament (towarzyskość, zdolności adaptacyjne),
- Mechanizmy samokontroli (radzenie sobie z negatywnymi emocjami, samokontrola impulsów),
- Umiejętności społeczne (porozumiewania się, nawiązywania przyjaźni, rozwiązywania konfliktów),
- Pozytywny obraz siebie (wysoka samoocena, wiara w swoje możliwości, poczucie własnej skuteczności)
- Posiadanie planów i celów
- Religijność

Zasoby związane z rodziną i najbliższym otoczeniem:

- Relacje rodzice-dziecko (więź z rodzicami, wsparcie rodziców, zasady rodzinne, jasne oczekiwania rodziców, poczucie dziecka, że w rozmowie z rodzicami zostało zrozumiane i wysłuchane, dobra komunikacja, zaangażowanie rodziców w szkolne sprawy dziecka),
- Konstruktywni rówieśnicy (akceptujący normy, z aspiracjami edukacyjnymi, prospołeczni),
- Dobrzy i kompetentni dorośli (oparcie w zaufanej osobie dorosłej np. trenerze sportowym, księdzu, nauczycielu),
- Poczucie przynależności, dobry klimat w szkole, wymaganie od uczniów odpowiedzialności i udzielania sobie wzajemnej pomocy,
- Dostęp do pomocy psychologicznej i medycznej.

Poniżej przedstawiam listę sygnałów, które mogą świadczyć o przeżywanym przez młodego człowieka kryzysie i nieradzeniu sobie z nim w sposób zdrowy i bezpieczny. Biorąc pod uwagę czynniki chroniące oraz zwiększające ryzyko wystąpienia kryzysu, będziemy mogli ocenić właściwie sytuację dziecka, jego zasoby i słabe strony. Pozwoli nam to podjąć kroki, by dostarczyć mu odpowiedniej pomocy i wsparcia.

Dzieci i młodzież przeżywające kryzys – symptomy do zaobserwowania w domu:

(każda zmiana w zachowaniu w stosunku do tego jak było może świadczyć o nieradzeniu sobie z przeżywanym kryzysem w sposób konstruktywny, zdrowy, bezpieczny)

- zapominanie o obowiązkach
- rozkojarzenie
- oznaki niewysypiania się
- późne godziny kładzenia się spać
- sięganie po kawę / energetyki w celu pobudzenia się
- narzekanie na zmęczenie
- nadmierna senność – spanie po południu,
- obniżenie ocen
- zmiana stylu ubierania się
- obniżona tolerancja na frustrację
- porównywanie się z innymi
- łatwe wpadanie w złość, irytowanie się
- nagły wzrost popularności – wiele rówieśników wokół
- nagły spadek liczby znajomych
- przesiadywanie w swoim pokoju
- niewychodzenie do rówieśników

opryskliwość narzekanie na bóle różnego pochodzenia (głowa, brzuch)

- spadek motywacji do nauki
- brak zaangażowania w obowiązki
- utrata zainteresowań
- utrata zdolności do przeżywania przyjemności
- przesiadywanie w swoim pokoju, unikanie rodziny
- nadużywanie telefonu
- nadmierne skupienie na grach
- utrzymywanie znajomości tylko w Internecie
- teatralne, demonstracyjne zachowania i gesty
- obniżenie aktywności ogólnej
- bierność, zwiększona męczliwość
- duża intensywność emocji

-
- afekt niedostosowany do sytuacji
 - słaba kontrola emocji
 - impulsywność
 - nadmierny krytycyzm
 - brak wiary we własne możliwości
 - przejawiające się wypowiedziach poczucie braku zrozumienia w otoczeniu
 - w wypowiedziach zdania: bez sensu/ i tak się nie uda/ po co to wszystko/ nie warto/ nieważne/ i tak mi nikt nie pomoże/ nikomu na mnie nie zależy/ nic mi się nie udaje / nie nadaję się do tego/ wszystkim przeszkadzam
 - zachowania autodestrukcyjne
 - sięganie po używki
 - nadmierna seksualizacja
 - strach przed szkołą
 - przeżywane poczucie krzywdy / odrzucenia
 - perfekcjonizm – nadużywanie muszę/ powinnam/ trzeba/ powinno sięganie
 - nadmierny apetyt / brak apetytu
 - wrogość, negatywizm
 - nieuznawanie zasad, reguł domowych
 - brak wiary w przyszłość
 - lęk przed przyszłością – ponury obraz przyszłości, brak planów

Wymienione wyżej symptomy nie stanowią kryteriów diagnozy w rozumieniu klinicznym. Są sygnałami, które powinny sprawić, że zwiększymy swoją czujność i zareagujemy, by rozpoznać problem i udzielić pierwszego wsparcia, zanim zwrócimy się pomoc do instytucji zajmujących się wsparciem, terapią dzieci i młodzieży.

Co robić?

- zaprosić do rozmowy
- słuchać uważnie, dopytywać w razie wątpliwości
- zapewnić bezpieczne warunki do przeprowadzenia rozmowy
- przeprowadzić rozmowę jak najszybciej po zauważeniu niepokojących sygnałów
- zachęcać do podzielenia się swoim doświadczeniem
- mówić spokojnie
- okazywać zainteresowanie

-
- zadawać pytania otwarte: Opowiedz mi o tym? Jak to się stało? Możesz mi powiedzieć coś więcej o tym? Co dla Ciebie to oznacza? Jak Ty to widzisz?
 - szanować granice nastolatka
 - respektować jego uczucia, sposób przeżywania
 - zaproponować wsparcie, pomoc profesjonalną
 - pozyskać informacje dotyczące sieci wsparcia – przyjaciele, znajomi, rodzina, nauczyciele
 - opierać się na zasobach nastolatka
 - wskazywać jego mocne strony, dowody na radzenie sobie w innych trudnych sytuacjach
 - normalizować – to normalne/ możesz się tak czuć/ masz prawo tak to przeżywać
 - mówić „nie wiem, nie rozumiem – chcę się dowiedzieć/ pomóż mi to zrozumieć
 - okazywać cierpliwość – mamy czas/ nie spiesz się
 - okazywać empatię – mogę sobie wyobrazić tylko jak się czujesz/
 - zapowiadać następne kroki – udzielać informacji, mówić co się dalej będzie działo – jakie będą następne kroki
 - pozwolić na ciszę – zebranie myśli, refleksję.

Czego robić nie wolno!

- oceniać – to nie było mądre/ jak mogłeś tak się zachować/ to nienormalne
- krytykować – nie powinieneś tak robić/ to było skrajnie nieodpowiedzialne
- panikować – to okropne/ to straszne/ jakiś koszmar – mnie by to zważyło z nóg
- udzielać rad – ja też tak miałem/ wiem jak to jest
- używać zwrotów – ostrzegałam/ wiedziałam, że tak będzie/ a nie mówiłam
- zadawać pytania – dlaczego? (zawiera ocenę, może prowokować obronę)
- naciskać – musisz mi powiedzieć/ musisz mi zaufać/ tylko ja mogę Ci pomóc
- straszyć – jak mi zaraz nie powiesz z kim byłeś, to .../ w końcu się doigrasz/
- obiecywać „nie powiem nikomu”/ „wszystko będzie dobrze”
- zgadzać się na tajemnice
- minimalizować, bagatelizować problem – to nic takiego/ wszyscy tak mają/ przejdzie Ci
- negować przeżywanych emocji – nie powinieneś się tak czuć/ nie płacz/ nie smuć się
- przerywać wypowiedź – nie pozwalać dokończyć zdania – wiem już o co chodzi/ nie mów nic więcej/

-
- poprawiać/ korygować – nie jest tak jak mówisz/ mylisz się/ tak się nie mówi/ nie przeklinaj • zaprzeczać – tak nie jest
 - pocieszać, na siłę poprawiać nastrój – wszystko będzie dobrze/ ułoży się/ jutro się będziesz z tego śmiać
 - dyskutować – to nie tak/ mylisz się/ nie może być aż tak źle
 - opowiadać wszystkim nauczycielom, uczniom o problemie dziecka/ nastolatka – należy dobrze przemyśleć kogo trzeba poinformować w celu pozyskania dodatkowego wsparcia oraz ile tej osobie udzielić informacji.

Po wstępnej interwencji – rozmowie, warto w razie konieczności można szukać wsparcia w procesie pomagania w instytucjach samorządowych lub organizacjach, działających na rzecz rodziny:

Lista stresujących wydarzeń życiowych Thomasa Holmesa i Richarda Rahe’a.

Holmes i Rahe stworzyli listę 43 różnorodnych wydarzeń życiowych. Każdemu wydarzeniu przypisali konkretną ilość jednostek stresowych. Dzięki skali stresu możliwe jest sprawdzenie jaki wpływ mają stresujące wydarzenia na ogólne samopoczucie czy wytrzymałość psychiczną. Siła stresu jest zależna od siły działającego bodźca, naszej interpretacji zaistniałej sytuacji oraz naszej indywidualnej wrażliwości.

Narzędzie pozwala określić, na jaki typ stresorów był i jest narażony opiekun osoby zależnej w ciągu ostatniego roku. Diagnosta tym samym uzyskuje informacje o obecnej sytuacji jednostki, z jakimi utrudnieniami czy zagrożeniami ma bądź miała do czynienia oraz jakie wydarzenia wzbudzają w niej silne napięcie i emocje. Zbyt długotrwały stres może doprowadzić do m.in. zaburzeń lękowych, depresji, PTSD, a nawet zaburzeń osobowości.

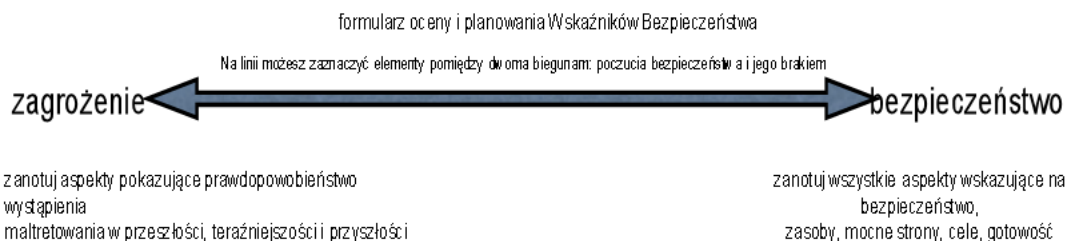
Instrukcja: Przejrzyj poniższą listę zmian życiowych, zaznaczając z prawej strony te wydarzenia, które miały miejsce w Twoim życiu w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Z badań Holmesa i Rahe’a wynika interesująca zależność statystyczna pomiędzy stresorami, a prawdopodobieństwem zapadnięcia na poważną chorobę (w ciągu 2 lat):

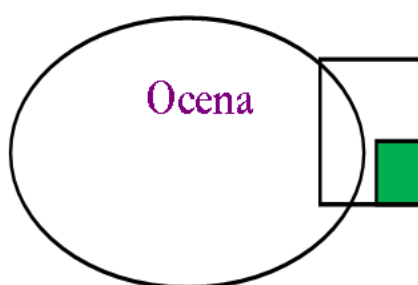
Zdarzenia	Skala siły wpływu	Doświadczam
Śmierć współmałżonka	100	Tak / Nie
Rozwód	73	Tak / Nie
Separacja	86	Tak / Nie
Kara więzienia	63	Tak / Nie
Śmierć bliskiego członka rodziny	63	Tak / Nie
Własna choroba lub uszkodzenie ciała	53	Tak / Nie
Małżeństwo	60	Tak / Nie
Utrata pracy	47	Tak / Nie
Pogodzenie się ze współmałżonkiem	45	Tak / Nie
Odejście na emeryturę	45	Tak / Nie
Zmiana stanu zdrowia członka rodziny	44	Tak / Nie
Ciąża	40	Tak / Nie
Kłopoty seksualne	39	Tak / Nie
Pojawienie się nowego członka rodziny	39	Tak / Nie
Reorganizacja przedsiębiorstwa	39	Tak / Nie
Zmiana stanu finansów	38	Tak / Nie
Śmierć bliskiego przyjaciela	37	Tak / Nie
Zmiana kierunku pracy	36	Tak / Nie
Zmiana częstotliwości kłótni ze współmałżonkiem	35	Tak / Nie
Kredyt ponad 10000 dolarów	31	Tak / Nie
Pozbawienie prawa do kredytu czy pożyczki	30	Tak / Nie
Zmiana obowiązków w pracy	29	Tak / Nie
Syn lub córka opuszcza dom	29	Tak / Nie
Kłopoty z teściową	29	Tak / Nie
Wybitne osiągnięcia osobiste	28	Tak / Nie
Zona zaczyna lub przestaje pracować	26	Tak / Nie
Rozpoczęcie lub zakończenie nauki szkolnej	26	Tak / Nie
Zmiana warunków życia	25	Tak / Nie
Zmiana nawyków osobistych	24	Tak / Nie
Kłopoty z szefem	23	Tak / Nie
Zmiana godzin lub warunków pracy	20	Tak / Nie
Zmiana miejsca zamieszkania	20	Tak / Nie
Zmiana szkoły	20	Tak / Nie
Zmiana rozrywek	19	Tak / Nie
Zmiana w zakresie aktywności religijnej	19	Tak / Nie
Zmiana aktywności towarzyskiej	18	Tak / Nie
Kredyt lub pożyczka poniżej 10 000 dolarów	17	Tak / Nie
Zmiana nawyków dotyczących snu	16	Tak / Nie
Zmiana liczby członków rodziny zbierających się razem	15	Tak / Nie
Zmiana w nawykach dotyczących jedzenia	15	Tak / Nie
Urlop	13	Tak / Nie
Boże Narodzenie	12	Tak / Nie
Pomniejsze naruszenie prawa	11	Tak / Nie

ZNAKI BEZPIECZEŃSTWA

Jakie są nasze obawy?

Co działa?

Skala bezpieczeństwa. Na skali od (0-10), gdzie 0 oznacza że pewne są powtarzające się przypadki molestowania dziecka, a 10 oznacza że dziecko jest bezpieczne wystarczająco aby zamknąć sprawę, oznacz miejsce gdzie wg. podanych aspektów zagrożenia i bezpieczeństwa znajduje się rodzina.

Skala kontekstu. na skali (0-10) gdzie 10 oznacza sytuację w której żadne działanie nie jest konieczne, a 0 oznacza najgorszy znany Ci przypadek maltretowania dziecka., z az naciz, gdzie znajduje się rodzina.

cele ośrodka pomocy

co musiałoby się zmienić by ośrodek zamknął sprawę?

cele rodziny

czego pragnie rodzina w kwestii bezpieczeństwa?

Co musi się wydarzyć?

natychmiastowa zmiana

co pokaże pracownikom socjalnym że zmiana nastąpiła?

Instrukcja:

U góry znajduje się strzałka obrazująca kontinuum pomiędzy całkowitym bezpieczeństwem a całkowitym zagrożeniem. Po obu stronach strzałki zapisuje się objawy zagrożenia (po lewej) oraz zasoby rodziny, wskazujące na możliwości budowania bezpieczeństwa (po prawej). Objawy, których nie można ocenić jednoznacznie, to znaczy dla rodziny są np. znakiem bezpieczeństwa, pracownik ma inne zdanie na ten temat należy umieścić pośrodku.

Poniżej znajdują się dwie skale: bezpieczeństwa i kontekstu. Skala bezpieczeństwa dotyczy poszczególnej sprawy, gdzie 0 wskazuje, iż pewne jest, że dziecko jest maltretowane a 10 wskazuje, że istnieje wystarczające bezpieczeństwo, iż można zamknąć sprawę. Na skali kontekstu rozważa się, natomiast poszczególłą sprawę na tle innych spraw, z którymi do czynienia miała dana placówka. Tym razem 0 oznacza najgorszą sprawę, w jaką placówka była zaangażowana a 10 taką, w której nie podjęłaby żadnych działań. Celem tej skali jest pokazanie danej sprawy na tle innych.

Następnie określone są cele, zarówno rodziców dziecka, jak i instytucji prowadzącej sprawę.

Następnie określa się, co należy zrobić, jakieś niewielkie rzeczy w najbliższej przyszłości, które pozwolą zobaczyć, że sprawa toczy się w kierunku przywracania bezpieczeństwa dziecka (o jeden punkt na skali). Jest to podstawa tworzenia planu pracy z rodziną.

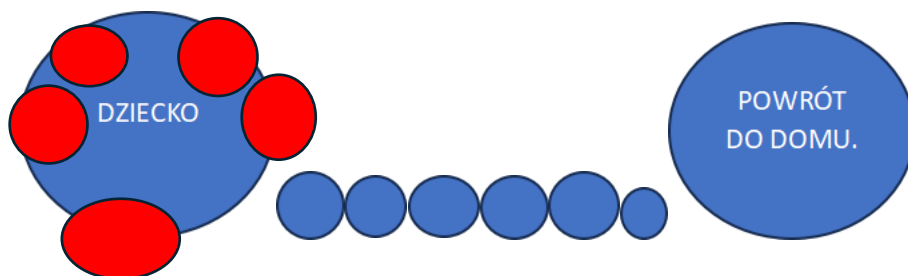
*Źródło: [A.Turnell](#), [S.Edwards](#), *Signs of Safety: a solution and safety oriented approach to child protection*, WW. Norton@ Company, New York – London, 1999, s. 104.*

*Omówienie w j. polskim: I.Krasiejko, *Praca socjalna w praktyce asystenta rodziny*, Wyd. Śląsk, 2011*

*I.Krasiejko, *Znaki Bezpieczeństwa – koncepcja pracy w ochronie dzieci przed maltretowaniem i zaniedbywaniem*, Pracownik socjalny, nr 3, 4, 5, 2011* Szkolenia z tego zakresu w Częstochowie: www.pimis.pl

V. KILKA WSKAZÓWEK DLA RODZICÓW – JAK ZBUDOWAĆ PLAN DZIAŁAŃ ABY ODZYSKAĆ DZIECKO.

1. Uznaj swoje błędy i deficyty – to pierwszy krok do zmian, one muszą zajść abyś mógł odzyskać lub nie stracić dziecka.
2. Nie obrażaj się na służby społeczne, to nie kurator ani nie asystent zgłosił Twoją rodzinę do Sądu – Pokora, uznanie swoich win, zaniedbań jest podstawą do tego aby odzyskać swoje dzieci. Nie linczuj się, nie popadaj w poczucie winy, gdyż ta zabija kreatywność, pomysłowość a to będzie Ci bardzo potrzebne do „walki” o swoje dziecko.
3. Z jednej strony poproś o pomoc innych a z drugiej licz tylko na siebie. Co to znaczy? Stwórz sobie zaplecze specjalistów: psychologa, asystenta rodziny, pracownika socjalnego, innych, słuchaj uważnie co oni mówią, notuj ich uwagi i sugestie. Z drugiej strony to od Ciebie dużo zależy, czy podejmiesz pracę nad sobą czy podejmiesz terapii, warsztaty, spotkania, czy podejmiesz się zmian w swoim życiu.

Rysunek przedstawia rodzaj działań jakie podejmują rodzice w czasie procesu odzyskiwania dzieci. Pierwsze działania są wokół dziecka to te czerwone kuleczki. Często są to działania typu: awanturowanie się z personelem placówki o ubrania dziecka. Punktowanie opiekunów zastępczych za ich inne metody wychowawcze niż ty stosowałeś, wszelkiego rodzaju skargi, awantury i Twoje niezadowolenia. Kółka niebieskie to działania, które zbliżają Cię do odzyskania dziecka czyli np.: podjęcia terapii, abstynencja, złożenie wniosku o urlopowanie dziecka o kontakty z nim. Itp.

To bardzo ważne abyś uświadamiał sobie, rodzicu, które z Twoich działań zbliżają Cię do odzyskania dziecka a które oddalają Cię od tego celu. Nie daj się zgubić emocjom.

4. Miej swój plan, nie czekaj aż ktoś Ci go napisze. Plan odzyskania dziecka lub utrzymania go w domu pisze się w następujących krokach:

5. Idź do Sądu do czytelnicy akt – przeczytaj dokładnie swoje akta i wypisz wszystkie zarzuty jakie służby społeczne mają do Ciebie. Wypisz je z jednej strony tabelki.
6. Przypomnij sobie czy oprócz tych zarzutów o których przeczytałeś w Sądzi ktoś ze specjalistów zwracał Ci na coś uwagę. Dopisz je do tabelki z lewej strony.
7. W tabeli po prawej stronie równoległe do zarzutów wypisz przeciwwagę czyli co trzeba podjąć aby zniwelować zarzut. Oto przykładowa tabelka zarzutów i przeciwwagi:

l.p	Zarzuty wobec Ciebie	Przeciwwaga czyli Twój PLAN
1.	Uzależnienie od alkoholu	Podjęcie terapii uzależnień
2.	Zbyt niskie umiejętności wychowawcze wobec dziecka	Podjęcie warsztatów umiejętności wychowawczych
3.	Nie zrównoważenie emocjonalne, miewa ataki agresji	Podjęcie Treningu Zastępowania Agresji Podjęcie Treningu Kontroli Złości
4.	Częste awantury z rodziną pochodzenia	Podjęcie terapii lub mediacji rodzinnej
5.	Słabe relacje z dzieckiem	Podjęcie warsztatów zabaw relacyjnych Podjęcie zabaw ruchu rozwijającego metoda Wroniki Sherborne.
6.	Incydenty depresyjne	Podjęcie leczenia i kontaktu z psychiatrą.

Pamiętaj leczenie się rodzica u psychiatry nie dyskwalifikuje Cię do bycia rodzicem, wręcz nie leczenie się dyskwalifikuje od bycia w tej roli.

8. Reaguj szybciej niż służby społeczne – Nie czekaj aż szkoła, pracownik socjalny czy Sąd zareaguje w Twojej rodzinie. Ty reaguj pierwszy, wyprzedzaj ruchy służb społecznych. Oznacza to, że: Jeśli Twoje dziecko często opuszcza lekcje w szkole, nie czekaj aż szkoła powiadomi Sąd o wgląd w sytuację rodzinną. Ty idź do szkoły do wychowawcy, pedagoga szukajcie wspólnie rozwiązań tej sytuacji. Jeśli Wasze ustalenia nie zadziałają rozważ umieszczenie dziecka w MOSie – to Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii. Tam przyjmowane są dzieci za zgodą rodzica i Ty też w każdej chwili możesz go stamtąd zabrać. Nie Sąd nie czekasz na procedury, sam decydujesz o losie swojego dziecka. Jeśli uznasz, że Twoje dziecko zrozumiało, że musi realizować obowiązek szkolny, że specjaliści MOS pomogli Tobie i dziecku w sytuacji kryzysowej, że Wasza relacja jest lepsza i możesz podjąć próbę powrotu dziecka do domu to Ty sam o tym decydujesz.
9. Obowiązki wobec dziecka (przeczytaj załączniki 1-3 – narzędzia oceniające sytuację rodzinną, przeanalizuj je sam lub ze służbami):

Wasze obowiązki wobec dziecka:

4 pełnowartościowe posiłki dziennie – dziecko nie może iść do szkoły głodne, bez śniadania.

Czyste, całe i odpowiednie do pory roku ubranie.

Masz obowiązek poświęcać dziecku czas. Rozmawiać z nim, bawić się, stymulować do rozwoju, pomagać w organizacji czasu wolnego, umożliwiać mu rozwój zainteresowań.

Masz obowiązek wysyłać dziecko do szkoły. (MOS/ MOW) podręczniki, spr lekcje.

Jesteś odpowiedzialny za bezpieczeństwo dziecka.

Zapewnić dziecku miejsce do spania i kącik do zabawy czy odrabiania lekcji. (zwróć uwagę na TV)

Zapewnić opiekę lekarską.

10. Nie unikaj kontaktu ze służbami społecznymi: Asystentem, Pracownikiem Socjalnym, Kuratorem itp. Wpuszczaj ich do domu, rozmawiaj z nimi przedstawiaj swój plan działania, powiedz co już podjąłeś.

11. Uczestnicz w zespołach do spraw oceny zasadności pobytu dziecka w placówce – nie pozwól się oceniać: Sad jest od oceniania a pomoc od pomagania – przedstaw co zrobiłeś do tej pory na rzecz dziecka i swojej rodziny, ustal w czym możesz uczestniczyć jako rodzic np.: wizyty lekarskie, kontakty, spacerzy itp

Poniższe załączniki mogą Ci posłużyć w codziennej współpracy ze służbami lub samodzielnej autoanalizie sytuacji rodzinnej.

Załącznik 1: Narzędzie oceny prognozy zagrożenia rozwoju biosocjokulturalnego dziecka opracowane przez E. Marynowicz-Hetkę¹ dostosowane do współczesnych warunków przez I. Krasiejko.

Syndrom cech	Cechy	Wskaźniki prognozy zagrożenia rozwoju dziecka na poziomie ostrzegawczym (możliwe działania profilaktyczne w postaci pracy socjalno-wychowawczej asystenta rodziny)	Wskaźniki prognozy zagrożenia rozwoju dziecka na poziomie krytycznym (przy istnieniu kilku wskaźników i braku chęci współpracy rodziców w ich niwelowaniu – wskazane ratownictwo w postaci pieczy zastępczej)
pielęgnacja rozwoju biologicznego	warunki materialne	dochód rodziny z różnych źródeł (pracy rodziców, świadczenia) wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb, niska umiejętność rodziców w gospodarowaniu budżetem domowym, zdarzają się zaległości w opłatach lub okresowe zadłużenia	dochód nie wystarcza na zaspokajanie podstawowych potrzeb, wielkość dochodu jest niestała, pochodzi głównie ze świadczeń rodzinnych i z pomocy społecznej lub/i nielegalnych źródeł, rodzice nie chcą korzystać z możliwości aktywizacji zawodowej, niska umiejętność rodziców w gospodarowaniu budżetem domowym, zaległości w opłatach lub/i zadłużenia, pieniądze są przeznaczane głównie na używki lub inne potrzeby rodziców

warunki mieszkaniowe	gęstość zaludnienia 2 osoby na pokój, w wyposażeniu mieszkania brakuje kilku podstawowych sprzętów, np. stołu, rodzzeństwo śpi ze sobą w jednym łóżku, w domu czasem można zastać nieporządek	gęstość zaludnienia powyżej 2 osoby na pokój, brak podstawowych sprzętów, np. dzieci śpią w jednym łóżku z rodzicami, brak miejsca do zabawy i odrabianie lekcji przez dzieci, zniszczenie mebli, w pomieszczeniach panuje brud
przestrzeganie norm żywienia i higieny	w żywieniu przewaga posiłków przyrządzonych z półproduktów, dzieci nieregularnie jedzą gorący posiłek, dzieci myte lecz nieregularnie, dość czysto ubrane, ale rzeczy zniszczone, mało zadbane, w domu są urządzenia sanitarne, ale źle funkcjonują lub nie są utrzymane w czystości	skromne i niepełnowartościowe lub/i nieprzystosowane do wieku dziecka posiłki, dzieci mają brudne ciało i ubrania, wstępuje świerzb lub wszy, brak bieżącej ciepłej wody, WC na zewnątrz mieszkania, urządzenia sanitarne źle funkcjonują lub nie są utrzymane w czystości
troska o stan zdrowia dziecka	mała troska rodziców o stan zdrowia dzieci (wizyty u lekarza tylko w koniecznych przypadkach, zazwyczaj podporządkowywanie się zaleceniom lekarza)	brak troski rodziców o stan zdrowia dzieci (wizyty u lekarza tylko w koniecznych przypadkach lub wcale, nie podporządkowywanie się zaleceniom lekarza),

wyrównywanie braków organizmu dziecka	zainteresowanie kompensacją i współudział w jej realizacji	przy przewlekłych chorobach lub zaburzeniach rozwojowych u dzieci, niesystematyczne podejmowanie działań przez rodziców dotyczących diagnostyki, leczenia, terapii, rehabilitacji czy rewalidacji dziecka, zalecane przez specjalistów ćwiczenia są w domu wykonywane niesystematycznie	przy przewlekłych chorobach lub zaburzeniach rozwojowych u dzieci, mimo zaleceń lekarzy, pielęgniarki środowiskowej lub pracowników innych instytucji niepodejmowanie działań przez rodziców dotyczących diagnostyki, leczenia, terapii, rehabilitacji czy rewalidacji dziecka
pobudzenie rozwoju biologicznego	stwarzanie warunków do rekreacji fizycznej	rodzina podejmuje pewne działania na rzecz udziału dzieci w rekreacji fizycznej, ale z inicjatywy dzieci, szkoły lub innych instytucji, dziecko posiada niektóre przyrzędy do rekreacji fizycznej (np. rower, sanki, piłkę), zazwyczaj otrzymało je w prezencie	rodzice nie stwarzają okazji do rekreacji fizycznej dzieci, z propozycji instytucji korzystają niechętnie, dziecko nie posiada sprzętów sportowych
nabywanie ról społecznych	struktura rodziny	rodzina formalnie pełna, lecz rozkład pożycia, rodzina niepełna, wielokrotnie zrekonstruowana,	rodzina formalnie pełna, lecz rozkład pożycia, rodzina niepełna, częste zmienianie partnerów, duża liczba dzieci z różnych związków, część dzieci przebywa w pieczy zastępczej

modelowanie stosunku do pracy zawodowej przez rodziców	prace dorywcze, porzucanie pracy, okresowe utrzymywanie się ze świadczeń z pomocy społecznej	niechęć do aktywizacji zawodowej, unikanie lub/i porzucanie pracy, utrzymywanie się ze świadczeń rodzinnych lub/i z pomocy społecznej, nielegalne źródła dochodu (np. prostytutcja, kradzieże)
obowiązki domowe	dzieci nie mają obowiązków domowych lub jeśli mają nie dostrzega się ich wartości wychowawczych	nadmierne obciążenie obowiązkami domowymi, dzieci przejmują zadania rodziców i obowiązki opiekuńczo-wychowawcze wobec młodszego rodzeństwa
warunki do nauki sprzyjające wdrażaniu do roli ucznia	dzieci mają wyodrębnione miejsce do nauki ze wspólnej przestrzeni (np. fragment stołu, półka w szafie), lecz warunki zewnętrzne nie sprzyjają nauce (włączony TV, rozmowy dorosłych, zabawa młodszego rodzeństwa), niekompletny zestaw podręczników, minimalne wyposażenie szkolne, lecz utrzymane w nieładzie	brak stałego miejsca do nauki, brak kompletu książek i przyborów, warunki zewnętrzne niesprzyjające w odrabianiu lekcji

	zainteresowanie rodziców nauką szkolną dziecka	kontakt ze szkołą z inicjatywy nauczyciela, sporadyczne zainteresowanie nauką szkolną dziecka, okazjonalna pomoc w przypadku trudności	unikanie kontaktu z pracownikami szkoły, przywalanie dziecku na opuszczanie lekcji i nieodrabianie prac domowych lub brak zainteresowania nauką szkolną dziecka
kształtowanie postaw prospołecznych	czas poświęcony dziecku	rodzice sporadycznie spędzają czas z dzieckiem oraz interesują się jego poczynaniami lub odwrotnie nadmierne ochranianie i koncentrowanie się na sprawach dziecka, nie pozwalanie na zabawy z rówieśnikami	zupełny brak opieki i kontroli nad dzieckiem, przyzwalanie na spędzanie czasu bez nadzoru dorosłych w nieznanach miejscach i późne powroty do domu, pozostawienie małych dzieci bez opieki
	atmosfera rodzinna	konflikty, tworzenie się koalicji jednych członków rodziny przeciw drugim, niechęć, „duszna atmosfera”, wspólne wykonywane czynności są niezamierzone, zdarza się nadużywanie alkoholu przez jednego z rodziców	przemoc partnerska lub wobec dzieci, uzależnienie od środków psychoaktywnych jednego lub obojga rodziców, chłód emocjonalny matki wobec dzieci, brak więzi, nieleczone zaburzenia psychiczne matki z zniekształceniami w odbiorze rzeczywistości, brak wspólnie wykonywanych czynności integrujących rodzinę (pogawędki, wycieczki), nieradzenie sobie z trudnymi zachowaniami dziecka
	postawy wychowawcze	unikająca, nadmiernie chroniąca	nadmiernie wymagająca, odrzucająca – okazywanie dziecku, że jest niechciane i niekochane

	styl wychowania	styl chaotyczny, niekonsekwentny, okazjonalny, autokratyczny postępowanie rodziców jest niespójne, np. matka ulega dzieciom a ojciec jest zbyt wymagający, niejednakowe traktowanie dzieci	despotyzm wychowawczy – zbyt duże wymagania w stosunku do wieku dziecka, krytycyzm, kary fizyczne lub styl liberalny niekochający – nieingerowanie rodziców w postępowanie dziecka, nieinteresowanie się jego sprawami i miejscem przebywania, chłód emocjonalny
budzenie zainteresowań intelektualnych i estetycznych	organizowanie sytuacji wychowawczych sprzyjających budzeniu aspiracji i zainteresowań	w domu jest niewiele książek, czasem czyta się lub ogląda wiadomości lub filmy dokumentalne, aktywność kulturalna rodziców ogranicza się do kontaktu z TV, kontakt z innymi instytucjami kulturalnymi okazjonalny, najczęściej zainicjowany przez szkołę lub instytucje pomocy społecznej, dzieci czasem uczęszczają na zajęcia pozalekcyjne organizowane przez szkołę lub świetlice środowiskowe	w domu nie ma biblioteczki, rodzice nie wykazują inicjatywy w organizacji i czasu wolnego, niechętnie zapisują dzieci do placówek wsparcia dziennego

przekazywanie zasad i norm moralnych	tworzenie sytuacji sprzyjających uczeniu się refleksji nad życiem i zachowaniami osób	rodzice nie organizują sytuacji wychowawczych wymagających oceny postępowania drugiej osoby i jego motywów, w razie zaistnienia naturalnej sytuacji tego typu udzielają wskazówek w sposób dyrektywny	rodzice dają niewłaściwy przykład swoim zachowaniem, nie respektują norm społecznych, negatywnie oceniają przy dziecku osoby żyjące zgodnie z zasadami, przyzwalają lub nawet nakłaniają dziecko do zachowań takich jak kradzieże, oszustwo, pobicie, prostytutcja
--------------------------------------	---	---	--

Załącznik 2: Identyfikacja ryzyka odebrania dziecka ze środowiska rodzinnego i umieszczenia w pieczy zastępczej – wskaźniki
(flagowanie, MOPS Gdańsk)

OBSZAR	PRAWIDŁOWY MODEL WYCHOWANIA	POZIOM WYMAGAJĄCY WSPIERANIA	RYZIKO ODEBRANIA DZIECKA ZE ŚRODOWSKA	
	KOLOR ZIELONY Poziom optymalny/ bezpieczny dla wychowania i rozwoju dziecka	KOLOR ŻÓŁTY Poziom wymagający wspierania	KOLOR CZERWONY Poziom ostrzegawczy – wymaga monitorowania, intensywnej pracy	KOLOR CZARNY Poziom krytyczny- wymaga ingerencji sądu
Opiekuńczy	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Zapewnienie codziennych, regularnych posiłków, w tym gorącego posiłku. Posiłki pełnowartościowe, odpowiednie do wieku i potrzeb dziecka. ☐ Przestrzeganie zasad utrzymania higieny dzieci – regularne kąpiele, mycie, zmiana odzieży, pościeli. ☐ Regularne sprzątanie pomieszczeń. ☐ Dziecko ma swoją przestrzeń do wypoczynku, edukacji i zabawy. Posiada biurko, swoje łóżko, zabawki. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Czasami zdarza się, że dziecko nie otrzyma gorącego posiłku, lub posiłki nie są regularne. ☐ Zdarza się, że dziecko nie zostało wykąpane, umyte; zwykle dzieci są czyste, ubrane w czystą odzież, adekwatnie do pory roku. ☐ Zdarza się zastać nieporządek w pomieszczeniach mieszkalnych. ☐ Miejsce do nauki i spania jest zorganizowane dla dzieci, ale dzieli je z rodzeństwem. Dziecko posiada swoje zabawki. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dziecko nie ma zapewnionego w domu gorącego posiłku, tylko otrzymuje suchy prowiant, zdarza się że dzieci otrzymują posiłki z półproduktów. ☐ Dzieci myte, lecz nieregularnie; odzież, obuwie zniszczone, mało zadbane. ☐ Pomieszczenia mieszkalne nieregularnie sprzątane, często bywa nieporządek. ☐ Dziecko nie ma swojego miejsca do wypoczynku i do nauki, dzieli je z rodzeństwem lub rodzicami, ma niewiele zabawek. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dziecko głodne, nie otrzymuje ciepłego posiłku, posiłki są nieregularne, wykonane z półproduktów, nieprzystosowane do wieku dziecka lub w ramach posiłku dziecko otrzymuje słodycze. ☐ Dzieci są brudne, rzadko kąpane, występuje świerz lub wszy, rzadko zmieniana jest odzież oraz pościel dzieci. Dzieci ubrane nieadekwatnie do pory roku. ☐ Brak bieżącej ciepłej wody, pomieszczenia nie są sprzątane, panuje w nich nieporządek, zaduch, insekty. ☐ Brak miejsca do nauki, do wypoczynku, dziecko śpi z rodzicami. Dziecko nie posiada swojego biurka,

	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Rodzice zapewniają i organizują opiekę nad dziećmi dbając o ich bezpieczeństwo. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Rodzice zapewniają opiekę nad dziećmi, sporadycznie zdarza się że opiekę sprawuje starsze rodzeństwo. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Zdarza się, że dzieci są pozostawione bez opieki osób dorosłych lub opiekę sprawuje starsze rodzeństwo lub osoby, które z racji wieku lub zdrowia nie zapewniają prawidłowej opieki. 	<p>nie ma zabawek, lub zabawki są zniszczone, niekompletne, nieadekwatne do wieku i potrzeb rozwojowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Dzieci pozbawione opieki i nadzoru osób dorosłych, lub opieka sprawowana jest przez osoby nietrzeźwe. ☐ Rodzice są nietrzeźwi. ☐ Bezpieczeństwo dzieci jest zagrożone.
Zdrowotny	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Regularne wizyty u lekarza POZ i specjalistów, terminowe szczepienia i bilanse. ☐ Stosowanie się do zaleceń lekarskich (podawanie leków, diagnoza rehabilitacja, terapie). 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Zdarza się opóźnienie wizyty u lekarza, szczepienia czy bilansu. ☐ Zazwyczaj rodzic podporządkowuje się do zaleceń lekarza. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Zdarza się, że rodzic nie zgłosił się z dzieckiem do lekarza, na szczepienie lub bilans. ☐ W ograniczonym stopniu rodzic korzysta z dostępnej rehabilitacji, terapii dla dziecka. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Brak wizyt lekarskich, lub wizyta tylko w sytuacji koniecznej, nieleczenie dziecka, brak szczepień, bilansów. ☐ Rodzic nie stosuje się do zaleceń lekarza, nie podaje dziecku leków, nie podejmuje działań diagnostycznych, nie korzysta z dostępnej rehabilitacji, terapii dla dziecka.
Edukacyjny	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dziecko realizuje obowiązek szkolny, posiada podręczniki i przybory szkolne. ☐ Rodzic wykazuje zainteresowanie sprawami szkolnymi, monitoruje e- dziennik uczestniczy w wywiadówkach. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dziecku zdarza się nie uczestniczyć w zajęciach edukacyjnych, posiada podręczniki i przybory. ☐ Rodzic wykazuje zainteresowanie sprawami szkolnymi, monitoruje e- dziennik, nie zawsze uczestniczy w wywiadówkach. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dziecko ma niską frekwencję w szkole, nie posiada wszystkich podręczników i przyborów. ☐ Rodzic w ograniczonym stopniu wykazuje zainteresowanie sprawami szkolnymi, czasami monitoruje e- dziennik nie uczestniczy w wywiadówkach. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Dziecko poza systemem edukacji szkolnej, nie uczęszcza do szkoły, nie posiada podręczników i przyborów. ☐ Rodzic nie wykazuje zainteresowanie sprawami szkolnymi, nie monitoruje e-

	☐ Rodzic wspiera dziecko w nauce lub organizuje pomoc z innych źródeł.	☐ Rodzic nie zawsze wspiera dziecko w nauce, organizuje pomoc z innych źródeł- korepetycje, wolontariusz, placówka wsparcia dziennego	☐ Rodzic nie wspiera dziecka w nauce, czasem organizuje pomoc z innych źródeł. - wolontariusz, placówka wsparcia dziennego.	<p>dziennika, nie uczestniczy w wywiadówkach.</p> ☐ Rodzic nie wspiera dziecka w nauce, nie organizuje pomocy z innych źródeł.
Socjalno-bytowy	☐ Dochód rodziny z różnych źródeł (pracy rodziców, świadczenia, alimenty) wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb.	☐ Dochód rodziny z różnych źródeł (pracy rodziców, świadczenia, alimenty) nie zawsze wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb.	☐ Niskie dochody rodziny, rodzina nie korzysta ze wszystkich świadczeń. ☐ Niska umiejętność rodziców w gospodarowaniu budżetem domowym. ☐ Zaległości w opłatach lub zadłużenia, obciążenia komornicze, zagrożenie eksmisją. ☐ Zdarza się, że rodzice zaspakajają swoje potrzeby kosztem potrzeb dzieci. ☐ Duże zagęszczenie osób w pomieszczeniach mieszkalnych.	☐ Niskie, nieregularne i niepewne dochody rodziny, rodzice nie pracują, unikają podjęcia zatrudnienia – upoczywają bezrobocie, rodzina nie korzysta ze wszystkich świadczeń. ☐ Brak umiejętność w gospodarowaniu budżetem domowym, ☐ Wysokie zadłużenie, postępowanie komornicze, postępowania karne, wyroki eksmisyjne. ☐ Rodzice zaspakajają swoje potrzeby kosztem potrzeb dzieci. ☐ Duże zagęszczenie osób w małym metrażu mieszkalnym.
Wychowawczy	☐ Rodzice chętnie i zawsze spędzają czas z dziećmi, rozmawiają z nimi, jedzą wspólnie posiłek, bawią się chodzą wspólnie na spacer, wspólnie odwiedzają różne miejsca kultury, rekreacji.	☐ Zwykle rodzice spędzają czas z dzieckiem na rozmowach, wspólnych posiłkach, zabawach, spacerach. ☐ Zdarzają się konflikty w rodzinie, które szybko są rozwiązywane poprzez	☐ Rodzice sporadycznie spędzają czas z dziećmi, sporadycznie wspólnie spożywają posiłek, bawią się, czy wychodzą na spacer. ☐ W rodzinie często dochodzi do konfliktów, zdarzyły się przejawy przemocy, jednak	☐ Rodzice nie spędzają czasu z dziećmi, nie rozmawiają z nimi, nie jedzą wspólnie posiłku, nie wychodzą na spacer. ☐ W rodzinie notorycznie dochodzi do konfliktów, brak porozumienia.

	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Prawidłowa atmosfera w rodzinie, oparta na wzajemnym szacunku, akceptacji, miłości. Istnieją silne więzi między członkami rodziny. ☐ Rodzice wykazują zainteresowanie rozwojem dziecka. Rozwijają jego zainteresowania. Dziecko uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych. Posiada sprzęty i zabawki do rozwoju fizycznego (piłki, sanki, rower). ☐ Rodzice organizują wypoczynek dla dzieci w okresie wolnym od nauki (ferie, wakacje). ☐ Rodzice ustalają wspólnie oraz z dziećmi obowiązujące zasady, normy i obowiązki. Są zgodni w tych kwestiach i wspólnie monitorują ich realizację. ☐ Rodzice stosują system wzmocnień: nagrody oraz konsekwencje. Są jednomyślni i zgodni w ich ustalaniu. 	<p>porozumienie i kompromis. Więzy w rodzinie są silne.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Rodzice wykazują zainteresowanie rozwojem dziecka, ale nie zawsze mają możliwości ich spełnienia. Dziecko posiada sprzęty i zabawki do rozwoju fizycznego (piłki, sanki, rower). ☐ Rodzice na miarę swoich możliwości organizują wypoczynek dla dzieci w okresie wolnym od nauki (ferie, wakacje). ☐ Rodzice ustalają wspólnie oraz z dziećmi obowiązujące zasady, normy i obowiązki, ale nie zawsze monitorują ich realizację. ☐ Zwykle rodzice stosują system wzmocnień: nagrody oraz konsekwencje. Zwykle są zgodni w ich ustalaniu. 	<p>zauważalne są więzi w rodzinie.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Rodzice sporadycznie wykazują zainteresowanie rozwojem dziecka. Dziecko w ograniczonym stopniu posiada sprzęty i zabawki do rozwoju fizycznego (piłki, sanki, rower). ☐ Rodzice organizują wyłącznie wypoczynek dla dzieci sponsorowany np. przez MOPR, Caritas. ☐ Rodzice nie zawsze są zgodni w kwestii ustalanych obowiązków wobec dzieci. Dzieci znają obowiązki, ale ich nie przestrzegają i nie ponoszą żadnych konsekwencji. ☐ Rzadko rodzice stosują system wzmocnień: nagrody oraz konsekwencje. Zdarza się że są niezgodni w ich ustalaniu lub stosują kary. 	<p>Dochodzi do przemocy psychicznej, fizycznej. Brak jest więzi. Przemocy doświadcza również dziecko, w tym seksualnej.</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Rodzice nie wykazują zainteresowanie rozwojem dziecka. Nie znają jego zainteresowań. Dziecko nie uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych, nie posiada sprzętów i zabawek do rozwoju fizycznego (piłki, sanki, rower). ☐ Rodzice nie organizują wypoczynku dla dzieci. ☐ Dzieci nie znają zasad oraz swoich obowiązków, lub jeśli znają to ich nie stosują. Dziecko jest nadmiernie obciążone obowiązkami, ponad swoje możliwości. Rodzic nie wypełnia swoich obowiązków wobec dzieci, dziecko (zwykle najstarsze) przejmuje obowiązki rodzica wobec młodszego rodzeństwa. ☐ Rodzice nie stosują systemu wzmocnień: nagrody oraz konsekwencje, lub stosują
--	---	---	--	---

				wyłącznie konsekwencje, głównie w formie dotkliwych kar psychicznych (krytyka dziecka, jego ośmieszanie, poniżanie) lub fizycznych, które przybierają formę przemocy.
Suma punktów				

Poziom wymagający monitorowania - *Działania profilaktyczne* – wzmacniające, mające na celu uprzedzenie wystąpienia objawów lub skutków zaburzeń w funkcjonowaniu środowiska rodzinnego (niwelowanie zagrożeń)

Poziom ostrzegaczy - *Działania kompensacyjne* – mające na celu hamowanie zjawisk negatywnych w rodzinie.

(To jest taki poziom, w którym w rodzinie występują nieprawidłowości, ale jest przestrzeń do zmiany; rodzic jest gotowy na zmianę i podejmuje działania zmierzające do poprawy sytuacji. Na tym poziomie nie jest zagrożone bezpieczeństwo dziecka.)

Poziom krytyczny– wymagający ingerencji sądu - *Działania ratownicze* – polegające na czasowej izolacji dziecka od rodziny wtedy gdy: dziecko pozostaje bez jakiegokolwiek opieki; gdy brak opieki medycznej zagraża jego zdrowiu i życiu, gdy jego bezpieczeństwo jest zagrożone, gdy doznaje przemocy.

(To jest taki poziom, w którym występują sytuacje interwencyjne, alarmowe, wymagające zdecydowanego działania, mającego na celu ochronę dobra dziecka, gdyż jego bezpieczeństwo jest zagrożone)

Narzędzie pracy socjalnej nr 27

Analiza czynników ryzyka wystąpienia przemocy w rodzinie wobec dziecka^{2, 2}

Przeznaczenie narzędzia:

Etap I (1b) – Ocena / Diagnoza (Pogłębienie wiedzy o sytuacji związanej z problemem osoby/ rodziny)

Zastosowanie narzędzia: fakultatywne

Rodzaj narzędzia: specjalistyczne

Wypełnia: pracownik socjalny

Sygnatura: FS_PwR_27

Rodzic	Dziecko	Rodzina
☐ młody wiek ☐ samotne rodzicielstwo ☐ niechciana ciąża ☐ kontakt z przemocą ☐ nadużywanie substancji odurzających ☐ niewłaściwa opieka prenatalna ☐ niewystarczające umiejętności rodzicielskie ☐ choroba somatyczna lub psychiczna ☐ problemy małżeńskie ☐ depresja	☐ przedwcześnie urodzone ☐ niechciane ☐ niepełnosprawne ☐ małe	☐ – liczna ☐ – ubóstwo ☐ – brak wsparcia społecznego ☐ – stres ☐ – przemoc domowa ☐ – częste zmiany miejsca zamieszkania

² Narzędzie zostało opracowane przez Zespół ds. narzędzi pracy socjalnej na podstawie prac Zespołu ds. przemocy w rodzinie. 2 Na podstawie: Browne K.D., Hamilton- Giachristis *Zapobieganie krzywdzeniu i zaniedbywaniu dzieci: podejście oparte na ocenie poziomu ryzyka*, Dziecko krzywdzone, nr 2 (19), str. 28 – 39, wydawnictwo – Fundacja Dzieci Niczyje, 2007.

1. Cel narzędzia

– Zdiagnozowanie sytuacji dziecka zagrożonego przemocą w rodzinie poprzez analizę wystąpienia w rodzinie czynników wyzwalających przemoc w rodzinie.

2. Grupa docelowa

– Dzieci w wieku od 0 do 18 roku życia w rodzinach korzystających ze świadczeń pomocy społecznej lub co do których zgłoszono z zewnątrz potrzebę rozpoznania sytuacji dzieci.

3. Sposób wykorzystania a) okoliczności w jakich stosuje się narzędzie

– *Arkusze* stosuje się po przeprowadzeniu *Wywiadu – rozpoznanie sytuacji* w rodzinie i/lub po przeprowadzeniu innego wywiadu w rodzinie, w wyniku którego pracownikowi socjalnemu nasunie się potrzeba poszerzenia informacji o sytuacji dziecka lub dzieci w rodzinie. Narzędzie ma charakter fakultatywny.

– Ponowne wykorzystanie *Arkusza* uzależnione jest od decyzji pracownika socjalnego. Wskazane jest jednak powtórzyć taką planowaną obserwację w pewnych odstępach czasu (np. raz w roku), co pozwoli na uchwycenie zmian zachodzących w funkcjonowaniu rodziny.

b) zastosowanie pytań

– Wystąpienie choćby jednego z ww. czynników niesie za sobą prawdopodobieństwo wystąpienia dezorganizacji systemu rodzinnego, a co za tym idzie możliwość występowania przemocy w rodzinie względem dziecka. Każda rodzina, którą charakteryzuje kilka czynników z tabeli analizy czynników ryzyka wystąpienia przemocy w rodzinie wobec dziecka winna być szczególnie diagnozowana pod kątem prawidłowego zaspokojenia potrzeb dziecka/dzieci w tej rodzinie. Jak wynika z przeprowadzonych badań dzieci w wieku od 0-3 są najczęstszą grupą małych narażonych na przemoc w rodzinie, przede wszystkim ze strony najbliższego otoczenia, z uwagi na swoją zależność od niego. Do zadań pracownika socjalnego należy więc optymalne uzyskiwanie informacji o dziecku ze wszystkich możliwych źródeł.

– Ocena czynników zagrożenia należy do pracownika socjalnego i powinna się opierać na dostępnej pracownikowi wiedzy o rodzinie.

c) na co warto zwrócić uwagę

– Narzędzie jest zapisem z obserwacji. Specyfika i szeroki zakres czynników ryzyka wskazuje na potrzebę dokonywania tej obserwacji w dłuższym czasie, gdyż nie jest możliwe zaobserwowanie wszystkich występujących czynników w trakcie jednego spotkania z rodziną.

d) informacje dodatkowe

– *Arkusze* może być uzupełniany opiniami i obserwacjami innych specjalistów.

